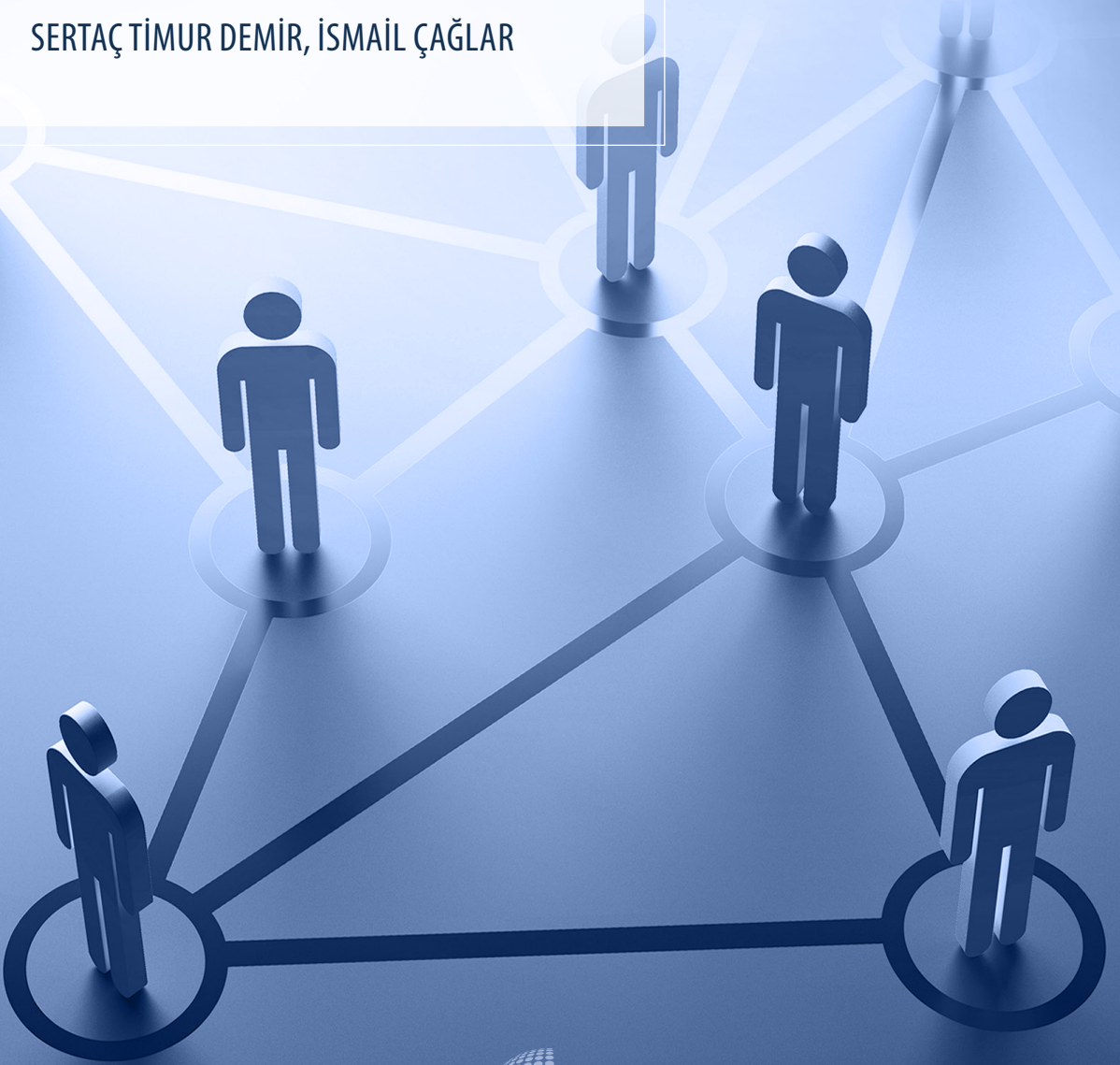

RAPOR

FETÖ'NÜN VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN İLETİŞİM STRATEJİSİ

SERTAÇ TİMUR DEMİR, İSMAİL ÇAĞLAR

**FETÖ'NÜN VE
15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN
İLETİŞİM STRATEJİSİ**

SERTAÇ TİMUR DEMİR

2007 yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nin önce İletişim, sonra Sinema ve Televizyon bölümlerinden fakülte birincisi olarak mezun oldu. Bu arada 2005'te bir yıl süreyle Avusturya'da bulunan Alpen-Adria Klagenfurt Üniversitesi'nde İletişim Çalışmaları alanında misafir öğrenci olarak bulunan Sertaç Timur Demir, 2010-2015 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile yüksek lisans ve doktora öğrenimini İngiltere'deki Lancaster Üniversitesi'nde tamamladı. Burada Medya ve Kültürel Çalışmalar Bölümü'nde "Fatih Akın Sinemasında İstanbul ve Hamburg" başlıklı yüksek lisans tezi (2011) ve Sosyoloji Bölümü'nde "Sinematik İstanbul: Modern Kentin Yabancıları" başlıklı doktora tezi (2015) hazırladı. Şu anda Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölüm Başkanlığını yürüten Demir'in akademik yayın ve ilgi alanları arasında sinema, modernite, kentleşme, mekan ve beden sosyolojisi bulunmaktadır.

İSMAİL ÇAĞLAR

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans eğitimini bitiren İsmail Çağlar, yüksek lisans ve doktorasını Hollanda Leiden Üniversitesi'nde yaptı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olan Çağlar, aynı zamanda SETA'da Medya ve İletişim Araştırmaları Direktörü olarak çalışmıştır. Şu anda SETA İstanbul Genel Koordinatör Yardımcısı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. İlgi alanları arasında medya-siyaset ilişkileri, sosyal tarih, modernleşme ve din-devlet ilişkileri bulunmaktadır.

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 76

I. Baskı: 2017

ISBN: 978-605-4023-98-1

Uygulama: Hasan Suat Olgun

Kapak Fotoğrafı: Shutterstock

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

FETÖ'NÜN VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN İLETİŞİM STRATEJİSİ

Sertaç Timur Demir, İsmail Çağlar

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

TAKDİM | 7

GİRİŞ VE ARKA PLAN | 9

FETÖ YAPILANMASI | 13

FETÖ Üyelerinin Devlet Birimlerine Sızma Yöntemleri | 13

Örgütün Finans Kaynakları | 16

Örgütün İnsan Kaynakları | 17

FETÖ'NÜN MEDYA ORGANLARI | 19

Kaynak Holding | 19

Feza Gazetecilik | 20

Samanyolu Yayın Grubu | 21

İpek Medya Grubu | 23

FETÖ'nün "Yerel" Medya Organları | 23

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ: MEDYA PERSPEKTİFİ | 25

İlk Tepkiler | 26

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN

FETÖ MEDYASINDAKİ YANSIMALARI | 29

Genel Çerçeve | 29

Kalkışma Sürecinde FETÖ Medyası | 30

Gülen'in Açıklamaları ve Uluslararası Basına Yansımaları | 42

SONUÇ | 45

TAKDİM

---

15 Temmuz FETÖ'cü darbe girişimi püskürtüldükten sonra devletin FETÖ unsurlarından temizlenmesi ve yeniden yapılandırılması kamunun önünde duran en büyük ödevdir. Bu kapsamda 15 Temmuz tarihinden itibaren ivedilikle başlanan bir program uygulanmaktadır.

15 Temmuz benzeri darbe girişimlerinin bir daha yaşanmaması ve FETÖ benzeri yapılanmaların kendilerine bir daha alan bulamaması için örgütü var eden süreç farklı yönleri ile analiz edilmeli ve bu anlamda FETÖ yapılanması analitik olarak bileşenlerine ayrılıp toplumun ve politika yapımcılarının dikkatine sunulmalıdır.

Bu işlevi yerine getirmek için 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında birçok çalışma yapıldı. FETÖ'nün organizasyon şeması, ekonomik ilişkileri, örgütlenme biçimleri ve başvurduğu kriminal yöntemler hakkında farklı türlerde çok sayıda yayın yapıldı ve yapılmaya devam ediyor. Ancak oluşan FETÖ külliyatına bakıldığında örgütün ve 15 Temmuz darbe girişiminin iletişim stratejilerinin üzerinde yeterince çalışılmayan bir alan olduğu ortaya çıkmaktadır.

SETA tarafından yayına hazırlanan *FETÖ'nün ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin İletişim Stratejileri* başlıklı rapor bu eksikliği gidermenin yanı sıra bir daha FETÖ benzeri yapılanmaların oluşmaması ve 15 Temmuz benzeri girişimlerin gerçekleşmemesi için politika yapımcılara bilgi vermek amacındadır. Raporla sonuçları sunulan titiz bir çalışma ile FETÖ'nün medya ve iletişim alanındaki varlığı, bu varlığı 15 Temmuz darbe girişimine giden yolda ve darbe girişiminden sonra nasıl harekete geçirdiği, örgütün hangi kurumsal ve söylemsel araçlarla 15 Temmuz'u planlayıp uyguladığı gösterilmektedir.

Bu rapor kapsayıcılığı ve bütüncül perspektifiyle tekil, birbirinden bağımsız ve tek başına anlamsız duran iletişim faaliyetlerinin FETÖ yapılanması içerisinde ve 15 Temmuz'a giden süreçte anlamlı bir bütün oluşturduğunu göstermektedir. FETÖ'nün ve 15 Temmuz darbe girişiminin iletişim stratejilerini çözümlmek ayrıca Türkiye'de medya alanının düzenlenmesi, hukuki kontrolü, oligopolleşme ve orantısız güç temerküzü tartışmalarına da önemli bir katkı sunmaktadır.

Prof. Dr. Burhanettin Duran

SETA Genel Koordinatörü

GİRİŞ VE ARKA PLAN

Özel hayatı ifşa eden görüntülerin yayımlanması, yasa dışı dinlemelerle siyasi arenanın tanzim edilmeye çalışılması, FETÖ kaynaklı iftiralar, hakaretler ve beddualar esasında FETÖ'nün kontrol ettiği medya gücü ile neler yapabileceğinin ilk işaretleriydi. Öte yandan istihbarat birimlerinin PKK yöneticileri ile yaptığı Oslo görüşmeleri, Mavi Marmara baskını ve MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın ifadeye çağrılmasına verilen medyatik tepkiler Fetullah Gülen ve etrafında örgütlenenlerin sivil bir hareket olmanın ötesinde yasa dışı bir güç odağına dönüştüğünü ve Türkiye'nin gidişatına meşru olmayan yollarla müdahale etmek istediklerinin net göstergeleri oldu. FETÖ örgüt amaçları ve çıkarları meşru hükümetle çakıştığında neler yapabileceğini 2013 yılında dersanelerin kapatılması sürecinde gösterdi. Nitekim Paralel Devlet Yapılanması'nın (PDY) en önemli insan kaynaklarını oluşturan dersanelerin kapatılmasını öngören yasa tasarısı gündeme geldiğinde FETÖ lideri Fetullah Gülen "Firavun aleyhinizde ise isabetli bir yolda yürüyorsunuz demektir" demişti.¹ Gülen'in Erdoğan'la Firavun arasında kurduğu bu analogi 15 Temmuz darbe kalkışmasına dek sürdü.

Kalkışmadan birkaç gün sonra da Gülen takipçilerini Kızıldeniz'den geçen Musa ümmetine, Erdoğan'ı Firavun'a, AK Parti'yi de o denizde boğulacak kafir ordusuna benzetmişti. Örgütünü bir arada tutmak için Firavun benzetmesine çok sık başvuran Gülen, 7 Haziran 2015 seçimlerinin hemen ardından, "Firavun da kendini çok güçlü görüyordu; Hazreti Musa ve bir avuç Musevî karşısında gark

---

1. "Fethullah Gülen'den Çok Sert Dershane Açıklaması", *Radikal*, 15 Kasım 2013.

olup giderken, döndü sığındı ama artık iş işten geçmişti” demişti.² Gülen’den yayılan bu söylem örgütün medyatik kanal ve karakterleri³ tarafından da tekrar edilmiş ve böylece halkın iradesiyle gelen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan otorite ve baskı sembolü olan Firavun temsilleriyle ilişkilendirilmiş ve tasvir edilmişti. Takipçilerine ve Türkiye’nin dindar kesimlerine Firavun imgesi üzerinden mesaj göndermeye çalışan FETÖ ve medyası aynı mesajı ulusötesi kamuoyuna ulaştırırken seküler bir imge olan “diktatör”ü kullanıyordu.

2013 yılının ikinci yarısı ve 2014’ün başları 15 Temmuz 2016 kalkışmasına giden yolda FETÖ mensuplarının ayak seslerinin en güçlü şekilde duyulduğu dönemdi. 2013 yılındaki Gezi Parkı Şiddet Eylemleri ve 17-25 Aralık darbe girişimi seçilmiş hükümeti devirerek Erdoğan’ı devre dışı bırakmayı amaçlamıştı. FETÖ medyası da bu iki dolaylı darbe girişimi üzerinden Erdoğan’ı tıpkı Firavun söyleminde olduğu gibi “diktatör” ve “hırsız” etiketleriyle mimlemişti. FETÖ’nün önemli kalemlerinden Mümtazer Türköne, bu operasyonlarda öne sürülen “yolsuzluk” ve “rüşvet” iddialarını sorgusuzca benimsemekle birlikte örgüt için kavramsallaştırılan “paralel yapı” ifadesinden rahatsızlık duymuş ve şöyle demişti: “Paralel yapı tabiri 17-25 Aralık’ta yolsuzluğu ortaya dökülen zavallı ve üstelik çaresiz iktidarın karşısındaki ‘şer cephesi’ olarak icat edildi”⁴

2014 başında MİT turlarına yapılan baskın da Türkiye’deki demokratik iktidarı özellikle uluslararası arenada yıpratma ve DEAŞ’a destek veriyor izlenimi yaratarak küresel olarak yalnızlaştırma amacı gütmüştü. Darbe öncesi hazırlık sürecinin en fazla “görünen” simalarından olan Nazlı Ilıcak’a göre MİT turlarına baskın haberini yapan *Cumhuriyet*, olağanüstü bir gazetecilik örneği sergilemişti. Öyle ki bir yazısında, “İşlenen bir suçun görsel olarak kanıtlarını ortaya koydu Cumhuriyet Gazetesi. Bırakınız vatana ihaneti, olsa olsa, ileride Pulitzer Ödülü’ne lâyık görülebilir” demişti.⁵

Bu gelişmelere bakınca 15 Temmuz’un toplumsal algı ve uluslararası meşruiyetini kurgulayan ön hazırlıkların oldukça derin ve planlı olduğu fark edilmektedir. Kalkışma sürecinin gösterdiği en ilginç ve paradoksal verilerden bir diğeri şudur: Yıllarca topluma kendisini “yerli” ve “muhafazakar” olarak lanse etmiş bu örgüt, özellikle 2010 sonrasındaki kırılma noktalarında görüldüğü gibi, taban tabana zıt denilebilecek seküler-Kemalist, liberal ve sosyalist farklı karakterlerle

2. “Fethullah Gülen: Firavun Da Kendini Çok Güçlü Görüyordu”, *Hürriyet*, 8 Haziran 2015.

3. “Firavun” söylemini tekrar eden yazarlardan biri de Emre Uslu’dur. Bkz. “Emre Uslu’dan Erdoğan’a Ağır Benzetme”, İnternet Haber, 13 Mart 2014, <http://www.internethaber.com/emre-usludan-erdogana-agir-benzetme-649705h.htm>, (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2016).

4. “Mümtaz’er Türköne: Erdoğan Siyasetten Elini Eteğini Çekse ‘Paralel’ Lafı Eden Tek Bir Kişi Kalır mı?”, Diken, 13 Şubat 2015, <http://www.diken.com.tr/mumtazer-turkone-erdogan-siyasetten-elini-etegini-cekse-paralel-lafi-eden-tek-bir-kisi-kalir-mi/>, (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2016).

5. “Nazlı Ilıcak: Cumhuriyet Pulitzer Ödülü’nü Alabilir”, T24, 4 Haziran 2014, <http://t24.com.tr/haber/nazli-ilicak-cumhuriyet-pulitzer-odulunu-alabilir,298713>, (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2016).

birlikte uzak uluslararası lobileri kendi havuzunda toplamıştır. Bu havuz topyekun olarak Gülen'in söylemleriyle uyumlu bir dil ve tavır sergilemiş ve hep bir ağızdan Erdoğan karşıtlığında buluşarak onu “hırsız” ve “diktatör” olarak kodlamaya çalışmıştır.

Bu açıdan FETÖ'nün darbe sürecinde belli sorumlulukları liberallere, laiklere ve sosyalistlere havale ettiğini belirtmek abartı ve akıl dışı olmayacaktır. Samanyolu TV'de başlayan, Bugün TV'de devam eden ve Can Erzincan TV'de sonlanan, Mehmet Altan ve Nazlı Ilıcak'ın öncülük ettiği “Özgür İfade” ve “Özgür Düşünce” isimli programlara katılan ve sadece bir şeyden –Erdoğan'ın kötülüğünden ve hükümetin yetersizliğinden– bahseden konukların kimlikleri bu argümanı desteklemektedir.

HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş, HDP'li milletvekilleri Altan Tan ve Osman Baydemir, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu, CHP Genel Sekreteri Gürsel Tekin, Türkiye'nin en önemli Marksist dergilerinden *Birikim*'in Genel Yayın Yönetmeni Ömer Laçiner, benzer ekolden gelen ve *Solu Yeniden Tanımlamak* kitabının yazarı Ahmet İnsel, “Türk okulları”nı barış köprüleri olarak kitaplaştıran ekonomist Eser Karakaş, “Dünyanın en büyük ahmaklığına kalkışarak Türkiye'ye en büyük kötülüğü yapan, sırtına bıçak saplayan bir darbeci kliğin girişimini fırsat bilen iktidar ve ona hükmeden üst akıl, topyekun karşı darbe başlattı, farkında mısınız?” diyen⁶ Yavuz Baydar, HDP Mersin Milletvekili Dengir Mir Mehmet Fırat, Haziran 2015 Türkiye genel seçimlerinde CHP'den milletvekili aday adayı olmuş Ünal Çeviköz, Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'ne katılan göstericilerle 15 Temmuz'da darbeye karşı duran halkı karşılaştırarak “Gezi'de gençlerin öncülüğünde; sadece barış, özgürlük, eşit yurttaşlık ve adil bir dünya için bir araya gelenlerin, nasıl tertemiz sokak eylemleri yaptıklarını şimdi memleketimiz daha iyi anlar umarım” sözlerini sarfeden⁷ Enver Aysever, kalkışmanın başarısız olmasından hayıflanırcasına 15 Temmuz sonrasını “herkesin darbeci denilerek yaftalanıp tutuklanacağı, komşuların, mesleki rekabet içinde olanların birbirini ihbar edeceği, tek kriterin Erdoğan'a biat olduğu bir dönem” olarak kodlayan⁸ Ergun Babahan, bu kalkışmayı Erdoğan'ın planlamış olabileceğini söyleyen⁹ Cengiz Çandar, CHP'den ihraç edildikten sonra AK Parti'de milletvekilliği ve bakanlık yapan, daha sonra 17-25 Aralık darbe girişiminin ardından girişimi destekleyerek

6. “Yavuz Baydar: İktidar, Topyekun Karşı Darbe Başlattı, Farkında mısınız?”, Diken, 20 Temmuz 2016, <http://www.diken.com.tr/yavuz-baydar-iktidar-ve-ona-hukmeden-ust-akil-topyekun-karsi-darbe-baslatti-farkinda-misiniz/>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2016).

7. Enver Aysever, “Darbe!”, *Birgün*, 18 Temmuz 2016.

8. “Ergun Babahan: Tek Kriterin Erdoğan'a Biat Olduğu Bir Döneme Girmiş Bulunuyoruz”, Diken, 18 Temmuz 2016, <http://www.diken.com.tr/ergun-babahan-tek-kriterin-erdogana-biat-oldugu-bir-doneme-girmis-bulunuyoruz/>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2016).

9. “Çandar: Erdoğan Darbe Girişimini Kendi Kurgulamış Olabilir”, Sputnik, 18 Temmuz 2016, <http://tr.sputnik-news.com/turkiye/20160718/1023927280/candar-erdogan.html>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2016).

istifa eden Ertuğrul Günay, Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal, eski CHP Milletvekili ve parti meclis üyesi Fikri Sağlar, eski MİT Müsteşarı Bahattin Özülker'in oğlu emekli Büyükelçi Uluç Özülker, anayasa hukukçusu Mustafa Erdoğan, Mısır'daki askeri darbeyi olumlayan Şahin Alpay, T24 isimli haber sitesinde yayımladığı yazılarla¹⁰ darbe girişimi sonrası Türkiye ekonomisinin kötüleştiği ve daha da kötüleşeceği fikrini yaymaya çalışan Seyfettin Gürsel,¹¹ darbe sonrası idam tartışmalarına “ıdamın geri gelmesi AB ile bağları kopartır” tehdidiyle katılan¹² Ersin Kalaycıoğlu, Ermeni kimliğiyle öne çıkartılan Hayko Bağdat, *Cumhuriyet* gazetesi yazarları Nuray Mert, Kadri Gürsel, Aslı Aydıntaşbaş ve Aydın Engin. Tüm bu isimler kendi ideolojik duruşları açısından Erdoğan ve hükümet eleştirisi yaparken –farkında olarak ya da olmayarak– FETÖ'nün medya yoluyla yerleştirmeye çalıştığı algının pekiştirilmesine hizmet etmiştir.

---

10. Bu arada kapatılan paralel medya unsurlarında yayımlanmış eski yazıların birçoğuna T24 ve Diken isimli haber siteleri üzerinden halen erişilebilmektedir.

11. Seyfettin Gürsel, T24, <http://t24.com.tr/yazarlar/seyfettin-gursel>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2016).

12. “İdamın Geri Gelmesi AB ile Bağları Kopartır”, DW, 17 Temmuz 2016, <http://www.dw.com/tr/idam%C4%B1n-geri-gelmesi-ab-ile-ba%C4%9Flar%C4%B1-kopart%C4%B1r/a-19406057>, (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2016).

FETÖ YAPILANMASI

FETÖ ÜYELERİNİN DEVLET BİRİMLERİNE SIZMA YÖNTEMLERİ

Üniversite öğrencilerinin birlikte yaşadığı ve idaresi örgüt tarafından yapılan ışık evleriyle yaklaşık kırk yıl önce yola çıkmış olan FETÖ, Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihine tanıklık etmekle kalmayıp tüm kritik süreçlerin içinde çoğu zaman “gizli” ama “aktif” rol oynayan uluslararası bir yapı olarak “derinden” ve “hızla” büyümüştür. Bu açıdan örgüt için Türkiye bir kısım üst yöneticilerinin FETÖ'nün örgütlendiği diğer ülkeleri kastederek söylediği gibi “150 ülkeden sadece biri” değildir. Aksine Türkiye 15 Temmuz 2016 gecesi kanlı darbe girişiminde “izlendiği” gibi kırk yıllık örgütlenme ve stratejinin merkezidir.

FETÖ militanlarının iddia ettiği ve uluslararası basında da karşılık bulduğu şekliyle örgüt “cemaat” ya da “Hizmet Hareketi” olmadığı gibi örgüt lideri Fetullah Gülen de yalnızca bir vaiz değildir. BBC'nin 18 Aralık 2013 tarihli bir haberinde Gülen için kullandığı “İslam'ın modern yüzü” tanımı¹³ bu sebeple gerçek dışıdır. Yaptığı konuşmalarda kullandığı İslami terminoloji ve literatür dahi esasında politik konuları yorumlama usulü içinde araçsallaşmıştır. Teşbih ve metaforlarla yüklü hitabetinin hemen her ayrıntısı ayrı ayrı hesaplar, planlar ve stratejik mesajlar ihtiva etmektedir.

Gündelik yaşamın her noktasına “sızan” örgüt özellikle beslendiği Türk toplumunun hassasiyet noktalarını teşkil eden din, yardımlaşma ve eğitim değerlerine odaklanmıştır. “Bir yere gelene dek kendini gizleme” ve “inancını sak-

---

13. “Profile: Fethullah Gulen's Hizmet Movement”, BBC, 18 Aralık 2013.

lama” olarak formüle edilebilecek “takiye” yöntemini kendine göre uyarlayan örgüt amaca giden her yolu meşru görmüştür. Bu maksatla FETÖ Türkiye’de radikal laiklik politikalarının hakim olduğu ve üniversitelerde başörtüsünün yasak olduğu yıllar boyunca kadın militanlarına başörtülerini çıkartmayı ve askeri okullardaki örgüt mensubu öğrencilere kimliklerini saklamak için ima ile namaz kılmayı emretmiş, kritik kamu kurumlarına eleman alınırken yapılan sınavların sorularını mensuplarına önceden vermiş ve bu metotlarla militanlarını adaletsiz bir şekilde devlet kadrolarına yerleşmiştir. FETÖ devlet içerisindeki örgütlenmesini tamamlayıp devleti ele geçirmek için çok çeşitli yöntem ve enstrümanlar kullanmıştır.

Korkutma ve Gözdağı

Devlet birimlerindeki önemli pozisyonlarda yer alan ve örgüte karşı olan kişiler korkutulmuş ve gözdağı verilerek sindirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, KPSS 2010 davasını yürüten savcı Yücel Erkman bu operasyonu sebebiyle FETÖ üyeleri tarafından ölümle tehdit edilmiştir. Ayrıca MİT irtibat görevlisi Mustafa Özer, MİT tarafından kurum personeli olduğu açıklanmasına rağmen FETÖ ile çalışmadığı için KCK davasında gözaltına alınmıştır. Pasinler Hakimi Vildan Yeşilyurt da FETÖ’den ayrıldığı için örgütün militan kadınları tarafından ölümle tehdit edilmiştir.

Şantaj

Polis, ordu ve istihbarat servislerindeki FETÖ’cü militanlar tarafından kaydedilen ve amaca uygun olarak montajlanan özel hayata dair video ve ses kayıtları ile kritik hedeflerdeki şahıslara şantaj yapılmıştır. Dönemin CHP lideri Deniz Baykal’ın 2010 yılında istifa etmek zorunda kalması buna en belirgin örnektir. Aynı yöntemle MHP Genel Başkan Yardımcıları Recai Yıldırım ve Metin Çobanoğlu da 2011’de istifaya zorlanmıştır. Fetullah Gülen de zaman içinde yaptığı bazı konuşmalarda kendisinin bu tarz kasetlerden haberdar olduğunu ima etmiş ve dolaylı “tehditler”de bulunmuştur.¹⁴

Rüşvet

FETÖ’ye destek olmaları amacıyla tanınmış yerli-yabancı entelektüellere finansal destek verilerek ve ücretsiz Türkiye gezileri düzenlenerek örgüt adına yayın yaptırılmıştır. Bu konuda en dikkat çekici rüşvet örneklerinden biri FETÖ’nün Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın İngiltere Avam Kamarası üyesi Sir Edward Garnierée 115,994 pound ödeyerek Türkiye’deki insan hakları ihlallerini ortaya koyan rapor yazdırması olmuştur.

14. “Gülen’den Şoke Eden Açıklamalar”, *Milliyet*, 9 Aralık 2013.

Kurgulanmış İddianameler

FETÖ özellikle yargı ve emniyet gücünün zirvede olduğu dönemlerde örgütten olmayan etkili bürokrat, asker, siyasetçi, iş adamı ve dini liderlere karşı düzmece davalar açmış, bu yolla birçok masum insanı cezaevine göndermiştir. Sahte gizli belge ve tanıklıklarla şişirilen, kurgusal tapelerle desteklenen bu davalardan en öne çıkanları Ergenekon, Balyoz, Fenerbahçe Şike Davası, Askeri Casusluk Davası, 17 ve 25 Aralık iddianameleri olmuştur. Nedim Şener, Ahmet Şık, Mustafa Balbay ve Tuncay Özkan gibi gazeteciler, İlker Başbuğ, Engin Alan ve Dursun Çiçek gibi askerler, Hanefi Avcı gibi emniyet personeli ve sayısız polis bu davalar üzerinden hem mesleklerinden hem de özgürlüklerinden edilmiştir.

Sınav Sorularının Çalınması

Farklı devlet kademelerine personel ve üniversitelere öğrenci alımlarını sağlayan Türkiye ölçekli kritik sınavlar FETÖ mensupları tarafından örgütün potansiyel militanlarına servis edilmiştir. Bu yolla haksızca iş sahibi kılınan örgüt militanları 15 Temmuz kalkışmasında görüldüğü gibi örgüte “hizmet” etmek için konuşlandırılmıştır. Kritik kamu kurumlarına yerleştirilen militanlar eşlerini de aynı yapı içinden seçmeye zorlanmış ve bu sayede tümüyle örgüte bağımlı hale getirilmişlerdir. Soruları örgüt mensuplarına servis edildiği belirlenen sınavlar içinde 1986 Askeri Liselere Giriş Sınavı, 1998 Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS), 2000 yılı sonrası bütün askeri okul sınavları, 2007 Polis Meslek Yüksekokulu Giriş Sınavı (PMYO), 2010 Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) ve 2012 Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (ALES) yer almaktadır.

Kurumların Personel İşleri ve İnsan Kaynakları Birimlerine Sızma

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında ihraç edilen, gözaltına alınan ve tutuklananların profilleri FETÖ'nün devletin kurumlarına ne denli köklü ve yaygın bir biçimde sızdığını ortaya koymuştur. Üniversitelerden bakanlıklara farklı kurumlardaki FETÖ örgütlenmesi özellikle 15 Temmuz gecesi kanlı darbe girişimine doğrudan katılan çok sayıda askeri de kapsamıştır. Darbe sonrası yürütülen soruşturmalarda örgüt mensubu askerlerin diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi orduda da özellikle personel dairesinde görevli oldukları ortaya çıkmıştır. FETÖ bağlantısı olması sebebiyle tutuklanan Genelkurmay Başkanlığı Personel Başkanı İlhan Talu ve Genelkurmay Başkanlığı Personel İşlemleri Daire Başkanı Uğur Şahin bunlardan bazılarıdır.

Bunun dışında bürokratlar, akademisyenler, askeri personeller ve diğer kamu kurumlarındaki FETÖ karşıtı kişiler psikolojik baskıya ve tacize maruz bırakılarak istifaya zorlanmıştır. Bunların içinde örneğin FETÖ'ye bağış vermediği için 2013 yılında istifaya zorlanan ve istifa etmeyince işine son verilen Fatih Üniver-

sitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kalaycı¹⁵ gibi kişiler ve askeri okulda gördüğü yıldırma politikaları neticesinde tazminat ödeme pahasına istifa ettirilen çok sayıda genç¹⁶ bulunmaktadır.

ÖRGÜTÜN FİNANS KAYNAKLARI

Örgütün tahmin edilen küresel sermaye değeri 150 milyar dolar civarındadır. FETÖ'nün himmet ve bağış adı altında gönüllü ve zorla topladığı paralar ekonomik gücünün ilk ayağını oluşturmuştur. Bunların bir kısmı Memduh Boydak, Akın İpek ve Rızanur Meral gibi iş adamlarından toplanan gönüllü bağışlarken bir kısmı da “esnaf abiler”den zorla alınan ve miktarı sorumlu abiler tarafından tayin edilen himmetlerdir. Ayrıca kurban derilerinin toplanılması gibi sermaye yaratma yöntemleri de öne çıkmıştır. Bu kurban organizasyonlarında bir strateji olarak örgütten olan her bir kişi vatandaşların kurban hisselerine ortak olarak grubun satın aldığı kurban hayvanının derisini talep etmiş ya da ona el koymuştur.

Örgütle bağı olan ve örgütün kendisine sağladığı iş imkanlarından faydalanan bu kişiler ilk maaşlarının tamamını ve her ay aldıkları maaşın yüzde 20'sini örgüte ödemişlerdir. Yurt ve derneklerde sahte ve şişirilmiş faturalarla kara para aklayan FETÖ devlet ihalelerinde de yolsuzluklar yapmıştır. Öyle ki çeşitli devlet kurumları tarafından fonlanan veya finanse edilen birçok projenin ihalesi FETÖ yanlısı kuruluşlara verilmiş ve buradan örgüte önemli bir gelir ayrılmıştır.

Örgütün açıktan gelir kaynaklarını oluşturan unsurlar ise eğitim, sağlık, finans, medya, dernek ve vakıf eksenli olmuştur. Ticari faaliyetler içinde en belirgin rol eğitime yüklenmiştir. Eğitim FETÖ'nün özellikle ulusal arenada meşruiyet zemini oluşturduğu sahayı teşkil etmiştir. Türkçe Olimpiyatları organizasyonlarında yeniden üretilen milli duyguların kısıktırılması bağışçıların ve destekçilerin coşkusu her yıl tazelemiştir. Yaklaşık ifadelerle Türkiye'de bin 700, yurt dışında 2 bin 500 ilkokul, ortaokul ve lise; Türkiye'de 15, yurt dışında 10 üniversite; Türkiye'de 450, yurt dışında 200 yurt; 1 banka, bin dersane, 3 haber ajansı, 16 televizyon kanalı, 23 radyo istasyonu, 45 gazete, 15 dergi, 29 yayınevi; Türkiye'de 35, yurt dışında 15 hastane; Türkiye'de bin 200, yurt dışında bin 500 dernek ve vakıf ve Türkiye'de 8 bin, yurt dışında üç bin şirketiyle devasa bir yapı söz konusudur. Bunların haricinde çok sayıda gayrimenkule sahip olan örgüt, yüksek miktarda kira geliri elde etmiş ve bu gelirleri önceden belirlenmiş adreslere sistemli bir şekilde aktarmıştır. Örgüte destek veren şirketler arasında organik bir bağ ve iş birliği sağlayan FETÖ'nün iş adamları ortaklığı ayağı TUSKON darbe girişimine giden süreçte etkin bir tavırla hükümeti itibarsızlaştırmaya ve örgütü beslemeye devam etmiştir.

15. “Yrd. Doç. Dr. Kalaycı Fatih Üniversitesi'nden Atılma Sürecini Anlattı”, Anadolu Ajansı, 29 Ekim 2015.

16. “Subaylık Hayali Fotoğraflarda Kaldı”, Anadolu Ajansı, 29 Temmuz 2016.

ÖRGÜTÜN İNSAN KAYNAKLARI

FETÖ içerisinde oluşturulan tüm ticari yapılanmalar aynı zamanda sistemin insan kaynaklarını da içermiş ve beslemiştir. Başka bir ifadeyle parasal girdi örgüt çarkı içinde insan çıktısı üretecek şekilde dizayn edilmiştir. Örneğin, yurt dışındaki okullarda bir taraftan yüksek ücretli eğitim verilirken aynı anda düşük gelirli ama yetenekli öğrenciler –ileride kullanıma sokulmak üzere– burslandırılmıştır. Benzer şekilde özellikle Orta Asya ve Afrika ülkelerindeki okullarda o ülkenin yüksek bürokratlarının çocukları okutulmuş, bu sayede örgüt ile devlet arasında ticari ve siyasi ortaklıklara açık köprüler örülmüştür. Örgütün sempatikleştirilmesi konusu FETÖ'nün en önemli marka ve kurumsal iletişim stratejilerinden biri olmuştur. Samanyolu TV'de ve diğer FETÖ'cü televizyon kanallarında tekrar tekrar yayımlanan Ayna isimli gezi programı da bu stratejinin bir parçası olarak yıllarca rol üstlenmiştir. Darbe sonrası attığı tek tweette “Demokrasiden dönüş yok” diyen Saim Orhan tarafından hazırlanan ve sunulan belgesel formatındaki program farklı ülkelerden görüntüler ve bilgiler aktardıktan sonra konuyu o ülkelerdeki “hizmet”lere getirmiştir. Böylece örgüt destekçilerine moral ve umut aşılama çabası yapım yurt dışına giden ya da gidecek olan Türk vatandaşları için de adres göstermiştir.

Önemli insan kaynağı temin eden kurumların başında 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında tamamı kamuya devredilen FETÖ okulları gelmektedir. Daha sonra devlet kademesinde veya uluslararası düzeyde kendilerine kritik misyonlar yüklenecek olan gençlerin FETÖ mensubu olarak devşirildiği bu kurumlar örgütün dersane ve yurtlarıyla eş güdümlü insan kaynaklarını oluşturmuştur. Bu nedenle özellikle dersanelerin kapatılması sürecinde FETÖ'nün bütün unsurları seferber olmuş, üst perdeden tepki verilmiş ve örgütün yasa dışı planlarının ilk sesleri burada işitilmiştir. 15 Temmuz gecesi yaşanan kanlı darbe girişiminin ardından dersanelerden sonra üniversitesinden hastanesine, derneğinden medyasına FETÖ'ye ait tüm kurum ve kuruluşlar kamuya devredilerek örgüte önemli bir darbe vurulmuştur.

FETÖ'NÜN MEDYA ORGANLARI

Dershanelerin kapatılması ve devamında gerçekleşen 17-25 Aralık (2013) darbe girişimi neticesinde FETÖ yapılanmasının açığa çıkmasıyla devlet kurumları bünyesinde tedbirler alınmaya başlandı. Bu tedbirler kapsamında FETÖ ile irtibatı tespit edilen çeşitli kurum ve kuruluşların yönetimine mahkeme kararı ile kayyum atandı. Kayyum atamalarından önce FETÖ çok etkili bir medya gücüne sahipti. Ağırlıklı olarak dört holding altında yuvalanan bu medya gücü yaptığı yayınlarla destekçilerini kontrol altında tutuyordu. Kayyum atamaları öncesinde bu holdingler FETÖ'ye maddi destek sağlayan kişiler tarafından finanse edilmiştir. Tepe yöneticileri ise FETÖ'nün medya ve basın organlarından sorumlu "Büyük Abi"si olan Hidayet Karaca tarafından atanmıştır. FETÖ liderinden gelen emirler doğrultusunda yayın yapan bu medya organları özellikle gazete abonelik yöntemi ile destekçilerini manevi olarak "bağlı" ve "güçlü" tutmuştur.

KAYNAK HOLDİNG

On binden fazla çalışanı ve 86 şirketi bünyesinde barındıran Kaynak Holding kurulduğu 1979 yılından beri FETÖ'nün en etkili ve güçlü damarlarından birini oluşturmuştur. Her geçen yıl yeni şirketlerin eklendiği bu holdinge bağlı birimler, örgütün öncelikle fikri ve ideolojik temellerini oluşturan eserlerin yayımlanıp dağıtıldığı kanal olmuştur. 1979 yılında yayın hayatına başlayan Kaynak Holding bünyesindeki *Sızıntı* dergisi FETÖ'nün en köklü ve etkili dergisidir. 2016 Temmuz'una kadar 449 sayıya ulaşan *Sızıntı*, ismiyle müsemma bir misyonla devletin ve milletin en ücretlilerine "sızmış" bir örgütün sembol eseri olmuştur. Dini ifade-nin güç olduğu dönemlerde de popüler bilim dergisi gibi içeriklendirilen *Sızıntı*,

AK Parti hükümetlerine dek hiçbir siyasi iktidarla çatışmamıştır. 27 Temmuz 2016'da yayımlanan bir OHAL Kanun Hükmünde Kararnamesi ile kapatılan dergi FETÖ'nün sonuna dair sembolik bir değer taşımıştır.

Kaynak Holding bünyesindeki diğer Türkçe dergiler *Gonca*, *Yağmur* ve *Yeni Ümit*'tir. Süreli yabancı dildeki dergiler de *The Fountain* (İngilizce), *Ebru Magazine* (Fransızca), *Die Fontaene* (Almanca), *Noviye Grani* (Rusça), *Hira Magazine* (Arapça) ve *Revista Cascade*'dir (İspanyolca). Holding bünyesinde Wesanxane Nil (Kürtçe), Blue Dome Press (İngilizce), Daral Nile (Arapça), Editions Du Nil (Fransızca), Editorial La Fuente (İspanyolca), Main Donau Verlag (Almanca) ve Novi Svet (Rusça) gibi yabancı dilde yayınevleri de bulunmaktadır. Kaynak, Nil, Define, Gülyurdu, Işık, Işık Akademi, Rehber, Sütun, Şahdamar ve Yitik Hazine ise Türkçe dini ve kültürel yayınlar yapmıştır. Ayrıca Muştı, Gonca, Zambak, Selt ve Dilset ile Altınburç da çocuk yayıncılığı alanında faaliyet göstermektedir.

Kamu sınavlarının sorularını kendi mensuplarına servis eden FETÖ söz konusu sınavlara hazırlık alanında da yaygın bir ağa sahiptir. Kaynak Holding bünyesindeki Güvender, Fem, Anafen, Zirve ve Körfez Yayınları sınavlara hazırlık alanında yayıncılık faaliyeti yapmıştır. Kaynak Holding Çağlayan ve Kaynak Kağıt isimli iki basım ve matbaa şirketini de ihtiva etmiştir. Bunlara ek olarak Sürat üst isimli kargo, lojistik, kurye ve sigorta şirketleri de yine Kaynak Holding'in en önemli birimlerinden olmuştur.

Görüntülü ve basılı eserlerin perakende satış merkezi ise holding bünyesindeki NT mağazalarıdır. 1999'da Anadolu'daki Nil Mağazaları'nın İstanbul'daki Tuna Mağazaları'yla birleşmesi sonucu gelişen NT, 150'ye yakın şubesiyle paralel yapının bünyesindeki yayınevlerinin eserlerini, kitap, kırtasiye ve teknoloji ürünlerini satmıştır. Fetullah Gülen ve ona bağlı özellikle ilahiyatçı kadronun kitapları holding bünyesindeki yayın araçları üzerinden tabana ulaştırılmıştır. Bu eserler örgütün hususen evlerinde kalan ve/veya okullarında okuyan öğrencilere sistematik ve zorunlu bir şekilde okutulmuş, bu sayede sorgulamayan ve darbe girişiminde bulunup sivillere ateş açmak dahil örgütten gelen emirleri uygulayan militanlar yetiştirilebilmiştir. Bu açıdan bakıldığında holdingin isminin "Kaynak" olması tesadüfün ötesinde anlamlar taşımaktadır. Bu kaynak oluş, maddi destek kadar insan kaynaklarının teminini de içermiştir. 18 Kasım 2015'te ilk kayyum ve 18 Nisan 2016'da ikinci kayyum atamalarıyla holdingin bünyesindeki tüm şirketler devlet kontrolüne geçmiştir.

FEZA GAZETECİLİK

FETÖ'ye destek olduğu gerekçesiyle 4 Mart 2016'da İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği kararıyla kayyum atanan Feza Gazetecilik *Zaman*, *Meydan*, *Today's Zaman*,

Aksiyon, Püff, Yeni Bahar, Turkish Review, Irmak TV, Zaman Amerika, Zaman Azerbaycan, Zaman Avusturya, Zaman Avrupa, Zaman Bulgaristan, Zaman Kazakistan, Zaman Romanya, Zaman Türkmenistan, Cihan Haber Ajansı ve Cihan Radyo gibi medya organları ile örgütün medyadaki gücünü oluşturmuştur. Tepe yöneticilerinin FETÖ'nün medya ve basından sorumlu olan "Büyük Abi"si tarafından atandığı bu kuruluşlar düzenli olarak FETÖ yanlısı yayınlar yapmıştır. Türkiye'de abonelik sistemini en iyi geliştiren gazete olan *Zaman* gazetesi, örgüt üyelerine ve örgüte destek sağlayan –dershaneler gibi– kuruluşlara her gün gönderdiği belli sayıda gazeteden büyük bir gelir ve insan kaynağı elde etmiştir. Tiraj sayısını kağıt üzerinde yüksek tutan bu yayın organı, Türkiye'de uygulanmakta olan devletin basın-yayın organlarını destekleme politikasını da amacı dışında kullanmıştır. Gazete ayrıca Cihan Haber Ajansı ile entegre olduğu için diğer ajanslardan nadiren yararlanmış ve kendi misyonuna uygun haber toplama ve yazma usulü geliştirmiştir. Feza Gazetecilik özellikle İngilizce, Almanca ve Fransızca gazeteler de çıkartarak uluslararası kamuoyunu kendi kanalından beslemeye çalışmış, bu amaçla Türkiye'deki birçok kritik olayı manipüle ederek sunmuştur.

Feza Gazetecilik *Turkish Review* ve *Aksiyon* gibi dergiler üzerinden akademik ve entelektüel alanda takip ve görünürlük kazanmıştır. Kayyum atamalarından önce *Zaman* gazetesini en önemli yayın organı olarak kullanan FETÖ kayyum atamalarından sonra *Özgür Düşünce* ve *Meydan* gazetelerini piyasaya sürmüştür. Bu gazetelerin de kapanmasıyla örgüte destek veren gazeteciler bu sefer *Yarına Bakış* gazetesini çıkartmaya başlamıştır. *Yarına Bakış*'in da kapanması üzerine örgüte bağlı gazeteciler Yeni Yön ve Bazhaber isimli iki internet gazetesi açmışlardır. Ancak Türkiye'de erişim izni olmadığı için bu sitelerden fazla kişiye ulaşamamışlardır. Feza Gazetecilik bünyesinde çıkan gazetelerin yanında FETÖ son 3 yılda *Cumhuriyet, Taraf* ve *Birgün* gazeteleri ile de yakın temas kurmuş ve planlarını gerçekleştirecek zemine laikleri, liberalleri ve sosyalistleri de eklemiştir.

SAMANYOLU YAYIN GRUBU

Bu yayın grubu güncel haber ve siyasetin yanında eğlence, kültür ve çocuk kanallarıyla etki alanını genişletmeye çalışmıştır. Samanyolu Yayın Grubu bünyesinde Mehtap TV, Samanyolu Haber, Samanyolu TV, Yumurcak TV, Dünya TV ve MC TV isimli televizyon kanalları ve Dünya Radyo, Burç FM, Samanyolu Haber Radyo ve Radyo Mehtap isimli radyo kanalları yayın yapmıştır. Kasım 2015'te FETÖ ile mücadele kapsamında Türksat uydusundan çıkarılan Samanyolu Yayın Grubu Samanyolu Amerika, Samanyolu Avrupa, Samanyolu Afrika, Xəzər TV ve Ebru TV gibi yurt dışı kanalları üzerinden yayın yapmayı sürdürmüştür. Samanyolu TV'yi 1993'ten beri birincil görsel yayın aracı olarak kullanan FETÖ, bura-

da örgütün elebaşı Gülen'in konuşmalarını örgüt üyeleriyle paylaşmıştır. Özellikle 2005'ten sonra siyasi gerilimlere iştirak eden kanal yayımladığı dizilerle de dikkat çekmiştir. İlk zamanlar olağanüstü olayların işlendiği "Sır Kapısı" (1996), daha sonra "Sırlar Dünyası" (2004), "Büyük Buluşma" (2004) ve "Beşinci Boyut" (2005) gibi mistik olayların anlatıldığı dizileriyle önemli reytingler elde etmiştir.

2005'ten sonra siyasi, askeri ve hukuki konuları işleyen dizilere ağırlık veren kanalda "Ölümsüz Kahramanlar" (2006) ve "Tek Türkiye" (2007) dizileriyle Türkiye'nin PKK terörü ile mücadelesi ve çözüm süreci ele alınmıştır. 2008'de ise polis teşkilatını konu edinen "Kollama" dizisi yayına başlamış ve dizide örtük bir şekilde polis teşkilatındaki FETÖ'cü polisler ülkenin güvencesi olarak gösterilmiştir. Benzer şekilde "Nizama Adanmış Ruhlar" (2012) dizisi de FETÖ'cü polislerin "başarıları"nın altını çizmiştir. Bir diğeri "Şefkat Tepe" (2010), 1990'lı yılların sonunu anlatmak iddiasıyla çıksa da zamanla AK Parti ve Erdoğan düşmanlığından beslenen bir dil geliştirmiştir. Daha sonra "Sungurlar" (2014) ismiyle devam eden bu dizi FETÖ'nün hükümet eleştirisine aracılık etmiş, dizide dersaneler ve örgütün servis ettiği yasa dışı dinleme kayıtları gibi güncel konular işlenmiştir.

FETÖ'nün televizyon dizileri vasıtasıyla kamuoyu oluşturma çabasının sonucu olarak hemen her konuda endoktrinasyon dizileri çekilmiş ve Samanyolu Grubu bünyesinde Samanyolu TV üzerinden örgüt mensuplarına ve sempatizanlarına ulaştırılmıştır. Örneğin FETÖ 2014 yılında meydana gelen 301 madencinin hayatını kaybettiği Soma maden faciasının ardından kısa ömürlü "Bir Modern Habil Kabil Hikâyesi" (2015) adlı diziyi yayımlamıştır. Makyavelist bir karaktere sahip olan örgüt amaçlarını gerçekleştirmek için Soma faciasının ardından yükselen toplumsal duyarlılıktan faydalanarak faciada hayatını kaybedenleri araçsallaştırmaktan çekinmemiştir.

Samanyolu TV 90'lı yıllarda yürürlükte olan radikal laiklik politikaları neticesinde dindar toplum kesimlerinin birçok hukuksuzluğa maruz kaldığı 28 Şubat askeri müdahale sürecini ve süreç kapsamında uygulanan başörtüsü yasağını işleyen "Ötesiz İnsanlar" dizisini 2013 yılında yayımlamaya başlamıştır. Pragmatist karakterinin bir neticesi olarak örgüt 28 Şubat sürecinde askerin siyaset üzerinde hakimiyet kurmasını ve dindar toplum kesimlerinin hukuksuzluğa uğramasını desteklemiştir. Yine örgütün Makyavelist karakterinin bir gereği olarak örgüt mensubu başörtülü öğrenciler süreçte başlarını açarak eğitim hayatına devam etmişlerdir. Buna rağmen örgütün 28 Şubat askeri müdahale sürecini ve başörtüsü yasağını eleştirel olarak konu edinen "Ötesiz İnsanlar" dizisini yayımlaması bir tür hafıza ameliyatı veya vicdan temizliği olarak yorumlanabilir. Böyle bir yönelimi gerektiren gelişme ise örgütün hem tabanı hem de kalemleri arasındaki kısmi çözülme olmuştur. Bu ekseninde 2013 yılında "Nerde O Yeminler" adlı dizi yayına girmiş ve FETÖ'nün devleti ele geçirme sürecini açık ettiği bir dönemde bu dizi

yapılan ahitlere bağlı kalmayan insanların ve yalnız bırakılan sözde “hizmet” davasının hikayesini anlatmıştır.

Samanyolu Yayın Grubu bünyesinde faaliyet gösteren tüm televizyon kanallarının “Tivibu” (27 Eylül 2015), “Turkcell TV+” (3 Ekim 2015), “Digitürk” (8 Ekim 2015) ve “Teledünya-Kablo TV” (12 Ekim 2015) yayın platformları üzerindeki yayınları sonlandırılmıştır. 12 Nisan 2016’da gruba kayyum atanmasından sonra Almanya Mainde küçük bir idare ofisi açılmıştır.

İPEK MEDYA GRUBU

Bugün ve Millet gazeteleri, BGN News, Bugün TV, Kanaltürk TV ve Kanaltürk Radyo kanallarıyla öne çıkan ve FETÖ’nün özellikle dindar-muhafazakar olmayan izleyici kitlesine hitap eden İpek Medya Grubu, bu anlamda Feza Gazetecilik’i tamamlayıcı bir işlev görmüştür. Bu medya organlarında ekrana çıkan veya yazı yazan kişiler özellikle 17 ve 25 Aralık darbe girişimi sürecinde hükümet aleyhinde etkin rol üstlenmiştir. *Bugün ve Millet* gazetelerini abonelik sistemi ile günlük olarak örgüt üyelerine ulaştıran İpek Medya Grubu bu gazetelerin kapatılmasından sonra 17 Kasım 2015’te *Özgür Düşünce* gazetesini piyasaya sürmüştür.

1 Eylül 2015 tarihinde FETÖ’ye mali yardım sağlamak suçlamasıyla operasyon başlatılan İpek Medya Grubu’na 26 Ekim 2015’te kayyum atanmıştır. Takip eden süreçte grup bünyesindeki şirketler 29 Şubat 2016 tarihinde kapatılmıştır. İpek Medya Grubu’nun sahibi olan ve bir zamanlar “Hocaefendi’nin bir gülüşüne bütün malımı feda ederim” diyen Akın İpek, darbe sonrası yaptığı paylaşımda devletin yanında olduğunu belirtmiş ve “Bütün Paralellerin de canı cehenneme” demiştir.¹⁷

FETÖ’NÜN “YEREL” MEDYA ORGANLARI

Bu noktaya kadar değinilen, oldukça geniş bir ağ içinde yuvalanan uluslararası ve ulusal yayın organlarını elinde tutan FETÖ, yöresel/yerel düzeyde de medya faaliyetleri yürütmüştür. Bu kuruluşlar özellikle örgüt yanlısı yerel esnaf ve iş adamları tarafından finanse edilmiştir. Bu yerel medya kanallarının tamamı 15 Temmuz darbe girişiminin ardından kapatılmıştır (Şekil 2).

FETÖ sahip olduğu geniş medya ağıyla 2013 yılından itibaren Türkiye’nin yönetimini ele geçirme planını daha gözle görünür bir şekilde uygulamaya koymuştur. Hükümeti devirmek için yasa dışı dinlemeler, özel hayata dair görüntülerin yayımlanması, yolsuzluk iftiralari, hukuksuz mahkeme süreçleri gibi enstrümanları kullanan örgüt kontrol ettiği medya gücünü bu amaçla seferber etmiştir. 15 Temmuz darbe girişiminin yollarını döşeyen ve uluslararası kamuoyu tarafından da satın

17. “Akın İpek Darbeyi Duyunca Fena Kıvırdı Mesaja Bakın!”, İnternet Haber, 20 Temmuz 2016, <http://www.internet-haber.com/akin-ipek-darbeyi-duyunca-fena-kivirdi-mesaja-bakin-1700081h.htm>, (Erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).

alınan “Türkiye'nin otoriterleştiği”, “ülkede diktatöryal bir rejim kurulduğu”, “basın özgürlüğünün baskı altında olduğu” ve “Türkiye'nin İslamcılaştığı” gibi birçok söylem FETÖ medyası eliyle tedavüle sokulmuş ve geniş kitlelere ulaştırılarak planlanan darbenin meşruiyet zemini inşa edilmeye çalışılmıştır.

ŞEKİL 1: FETÖ'NÜN KAPATILAN BASIN-YAYIN ORGANLARI

<p>Ajanslar Cihan Haber Ajansı, Muhabir Haber Ajansı, Sem Haber Ajansı</p>	<p>Televizyonlar Barış TV, Bugün TV, Can Erzincan TV, Dünya TV, Hira TV, İrmak TV, Kanal 124, Kanal Türk, MC TV, Mehtap TV, Merkür TV, Samanyolu Haber, Samanyolu TV, SRT Televizyonu, Tuna Shopping TV, Yumurcak TV, Kanal 35</p>
<p>Dergiler Akademik Araştırmalar Dergisi, Aksiyon, Asya Pasifik, Bisiklet Çocuk, Diyalog Avrasya, Ekolife, Ekoloji, Funtain, Gonca, Gül Yaprığı, Nokta, Sızıntı, Yağmur, Yeni Ümit, Zirve Dergisi</p>	<p>Radyolar Aksaray Mavi Radyo, Mavi Radyo, Berfin FM, Burç FM, Cihan Radyo, Dünya Radyo, Esra Radyo, Haber Radyo Ege, Herkül FM, Jest FM, Kanal Türk Radyo, Radyo 59, Radyo Aile Rehberi, Radyo Bamtel, Radyo Cihan, Radyo Fıkh, Radyo Küre, Radyo Mehtap, Radyo Nur, Radyo Şimşek, Samanyolu Haber Radyosu, Ümut FM, Yağmur FM</p>
<p>Yayınevi ve Dağıtım Kanalları Altın Burç Yayınları, Burak Basın Yayın Dağıtım, Define Yayınları, Dolunay Eğitim Yayın Dağıtım, Giresun Basın Yayın Dağıtım, Gonca, Gülyurdu, GYV, Işık Akademi, Işık Özel Eğitim Yayınları, İklim Basın Yayın Pazarlama, Kaydırak Yayınları, Kaynak Yayınları, Kervan Basın Yayıncılık, Kuşak Yayınları, Muştu Yayıncılık, Nil Yayınları, Rehber Yayınları, Sürat Basın Yayın Reklamcılık ve Eğitim Araçları, Sütün Yayınları, Şahdamar Yayınları, Ufuk Basın Yayın Haber Ajans Pazarlama, Ufuk Yayınları, Waşanxaneyə Nil, Yay Basın Dağıtım, Yeni Akademi, Yitik Hazine, Zambak Basın Yayım</p>	<p>Gazeteler Adana Haber Gazetesi, Adana Medya Gazetesi, Akdeniz Türk, Şuhut'un Sesi Gazetesi, Kurtuluş Gazetesi, Lider Gazetesi, İşçehisar Durum Gazetesi, Türkel Gazetesi, Antalya Gazetesi, Yerel Bakış, Nazar, Batman Gazetesi, Batman Postası, Batman Durum, Bingöl Olay, İrade, İskenderun Olay Gazetesi, Ekonomi, Ege'den Son Söz Gazetesi, Demokrat Gebze, Kocaeli Manşet, Bizim Kocaeli, Haber Kütahya Gazetesi, Gediz Gazetesi, Zafer Gazetesi, Hisar Gazetesi, Turgutlu Havadis Gazetesi, Milas Feza Gazetesi, Türkiye'den Yeni Yıldız Gazetesi, Yeni Yıldız Gazetesi, Hakikat Gazetesi, Urfa Haber Ajansı Gazetesi, Ajans 11 Gazetesi, Yeni Emek, Banaz Postası, Son Nokta, Merkür Haber, Millet, Bugün, Meydan, Özgür Düşünce, Taraf, Zaman, Today's Zaman</p>

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİ: MEDYA PERSPEKTİFİ

---

15 Temmuz darbe girişimi süresince FETÖ'cüler halk üzerinde psikolojik etki yaratmak için basın-yayın araçlarını kullanmıştır. Bunun için öncelikle TRT'yi ele geçiren darbeciler ana haber bülteni sunucusu Tijen Kardeş'a zorla darbe bildirisini okutmuşlardır. Bildiri metni dikkatle incelendiğinde Türkiye'deki farklı siyasi pozisyonlara göndermede bulunan kavramların ve retorik'in kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Bildiride en dikkat çekici vurgulardan biri devletin darbe sonrası yönetiminin "Yurtta Sulh Konseyi" tarafından deruhte edileceğinin belirtilmesidir. Yurtta Sulh, FETÖ mensubu askerlerin oluşturduğu ve darbeyi yönettiği Whatsapp grubunun da ismidir. Bu yazışmalar söz konusu kalkışmanın bildiride iddia edildiği gibi Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) isteği ve emri ile "gerçekleştirilmediği"ni de göstermiştir.

Korsan bildirinin büyük bir kısmı FETÖ medyasında daha önce üretilen ve dolaşıma sokulan kalıplarla AK Parti hükümeti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef alan ifadelerden oluşmaktadır. Hırsızlık, yolsuzluk, terör ve otokrasi söylemleri FETÖ'cü medyada darbe gününe kadar kullanılan bağlamları ile korsan darbe bildirisinde yerini almıştır. Bildiriye göre hükümet sistematik bir şekilde anayasa ve kanunları ihlal etmiş ve devletin tüm kurumlarını ideolojik saiklerle dizayn etmeye başlamıştır. Hükümet gibi Cumhurbaşkanı da Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde kavramsallaştığı şekilde gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içerisinde. Dahası kuvvetler ayrılığına dayalı laik ve demokratik hukuk düzeni fiilen ortadan kaldırılmıştır. Konsey "bu ahval ve şerait altında" uluslararası ortamda itibarını kaybeden Türkiye Cumhuriyeti devletinin yönetimine el koymuştur.

FETÖ'cülerin bildirisinin son cümlelerinde Türkiye'nin Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve diğer uluslararası kuruluşlarla olan angajmanlarına sadık kalacağını ifade etmeleri darbenin uluslararası güç odakları nezdinde meşruiyet aradığını göstergesi olarak okunmalıdır. Bildiri ile ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği duyurulmuştur.

İLK TEPKİLER

Korsan bildirisinin okunmasından önce karada tankların, havada jetlerin varlığına anlam veremeyen vatandaşların aradığı cevap ilk olarak Başbakan Binali Yıldırım'dan gelmiştir. Canlı yayına telefonla bağlanan Yıldırım şu açıklamayı yapmıştır:

Bir kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz. Belli ki emir komuta zinciri olmadan, asker içerisindeki bazı kişilerin kanunsuz bir eylemi söz konusudur. Milletimiz bilsin ki demokrasiye zarar getirecek hiçbir faaliyete izin verilmeyecek. Vatandaşın seçtiği hükümet iş başındadır. Bunun iş başından gitmesi ancak milletin iradesiyle olur. Bu kalkışmayı, bu çılgınlığı yapanlar en ağır şekilde bedelini ödeyecek. Asla ve asla bu gibi kalkışmalara pabuç bırakmayacağız. Vatandaşlarımız sakin olsunlar. Bu gibi kalkışmalara müsaade etmeyeceğimizi bilsinler. Milletimiz sakin olsun. Bunun adına henüz bir darbe demek doğru olmaz, bir kalkışma olduğu doğrudur. Milletimiz rahat olsun asla demokrasiye uğratan hareketlere müsaade etmeyeceğiz. Güvenlik güçlerimiz harekete geçmiştir, gereği yapılacaktır.

Başbakanın ifade ettiği “asker içerisindeki bazı kişiler”in kim olduğuyla ilgili en net bilgi ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan gelmiştir. A Haber ve CNN Türk gibi çeşitli ulusal haber kanalları ile FaceTime uygulaması üzerinden bağlantı kuran Erdoğan, TSK içindeki bu azınlığın “Paralel Devlet Yapılanması (PDY)/ Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)” olduğunu belirtmiştir. Cumhurbaşkanı'nın bu konuşmada attığı en önemli adım ise milletin imkanlarıyla millete karşı yürütülen bu girişime karşı milleti meydanlara davet etmesi olmuştur.

Bu haberin ardından FETÖ'cü askerler Erdoğan'ın halkı meydanlara davet eden konuşmasını yayımlayan birçok medya kuruluşuna baskın girişiminde bulunmuşlardır. Bir yandan da Erdoğan'ın daveti karşılık bulmuş, halk meydanları, köprüleri ve havaalanlarını doldurmuştur. Medyanın büyük bir kısmı darbe karşıtı duruş sergilemiş, gazetelerde de darbe aleyhtarı manşetler atılmıştır. Darbe karşı medyanın ortak tavır sergilemesi hiç şüphesiz ki halkı cesaretlendirmiş ve onların da demokrasiden yana ortak bir tavır takınmasına imkan tanımıştır. Darbe girişiminin bastırılmasında sosyal medya da etkin rol oynamıştır. Özellikle kamuoyunda ön plana çıkan isimlerin darbe karşıtı paylaşımlar yapması, darbecilerin halk üzerinde oluşturmaya çalıştığı algı operasyonunu başarısızlığa uğratmıştır. Darbenin etkisiz hale getirildiğinin anlaşılmasıyla birlikte FETÖ lideri Gülen'in verdiği demeçler –örneğin darbeyi kınama videosu– bağlıları tarafından sosyal medyada taktiksel olarak defalarca “retweet”lenmiştir.

Adba International'ın yaptığı 15-20 Temmuz tarihlerini kapsayan “15 Temmuz Darbe Girişimi: Dijital Mecralar Analizi” başlıklı araştırmaya göre beş günde Twitter üzerinden darbe girişimi hakkında 20.285.988 adet Türkçe paylaşım yapılmıştır. Türkiye dışından da aynı günlerde NoCoupInTurkey - TurkeyCoup etiketleri ile 7.057.886 adet içerik paylaşılmıştır. Bunların yüzde 82'si darbe karşıtı, yüzde 18'i de darbe yanlısı paylaşımlardır. Darbe yanlısı iletiler genelde askerlere şiddet uygulandığı ve bu kalkışmanın bir kurgudan ibaret olduğu fikrine dayanmıştır. Darbenin bastırılmasıyla birlikte sosyal medyada FETÖ'yü ve darbe girişimini öven kullanıcılar hakkında soruşturma başlatılmıştır. Bunun dışında bir kesim de bu olayı Gezi Parkı Şiddet Eylemleri'yle karşılaştırmıştır. Paylaşımların en büyük kısmı 16 Temmuz'da yapılmıştır. Darbe girişimiyle ilgili kayda geçen ilk tweet ise 15 Temmuz'da saat 21.48'de atılmıştır. FETÖ'cü online haber platformu Haberdar'ın Twitter hesabından yapılan paylaşımında sıkıyönetim ilan edildiği bilgisi yer almıştır (Resim 1).

Kalkışmanın ilk anlarından itibaren en fazla öne çıkan etiketler sırasıyla şöyledir: #YineMeydanlardayız, #TürkiyeMeydanlarda, #HalkSokaktaSanatçılarNerede, #direngezi, #MilletçeMeydanlardayız, #MilletDestanYazıyor, başkomutanMKATATÜRK, #15TemmuzDarbeTiyatrosu, #DarbeyeHayır ve #15TemmuzŞehitlerGünü. İletiler içinde en fazla geçen kelimeler ise: “Ankara”, “demokrasi”, “jetler”,

“emniyet”, “darbe”, “kapatıldı”, “uçuş”, “helikopterden”, “tiyatro” ve “asker”. Bunun dışında 15-19 Temmuz’u kapsayan 5 günde belirlenen kelimeleri içeren Twitter üzerinden dünya genelinde İngilizce toplam 7.057.856 adet paylaşım yapılmıştır. Olumlu içerikli tweetlerin yüzde 28’si darbe, yüzde 4’ü saldırılar, yüzde 6’sı Cumhurbaşkanı ve Başbakanın açıklamaları, yüzde 3’ü Gülen’in darbe sonrası demeceleri, yüzde 13’ü darbeye karşı direniş, yüzde 12’si direnen insanlar için dualar ve iyi dilekler olmuştur. Olumsuz içerikli tweetler arasından yüzde 8’i darbenin başarısızlığı, yüzde 15’i darbenin bir kurgu olduğu ve yüzde 11’i de darbe sonrasında birçok insanın tasfiye edileceği iddialarıyla içeriklenmiştir.

RESİM 2: EN FAZLA RT ALANLARDAN BİRİ OLAN BU TWEET DARBECİLERİN KULLANDIĞI HELİKOPTERLERDEN ANKARA'DAKİ HALKIN ÜZERİNE ATEŞ AÇILDIĞI VİDEOYU PAYLAŞMIŞTIR.

İngilizce iletiler içinde en sık geçen etiketler sırasıyla #Turkey, #Turkeycoup, #Erdogan, #TurkeyCoupAttempt, #Ankara, #BREAKING, #Istanbul, #coup, #Turkish ve #news olmuştur. En etkili kullanıcılar da The Associated Press, CNN, *The Guardian*, *Huffington Post*, *The Independent*, *Los Angeles Times*, *The New York Times*, *Time* ve Birleşmiş Milletler olmuştur. İngilizce iletiler içinde en fazla geçen kelimeler ise “Turkey”, “military”, “coup”, “Prime Minister”, “Erdogan”, “capital”, “underway” “attempt”, “statement” ve “Turkish” olmuştur.

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN FETÖ MEDYASINDAKİ YANSIMALARI

GENEL ÇERÇEVE

15 Temmuz günü birçok silahsız masum vatandaşın şehit edilmesi ve yaralanmasına neden olan FETÖ'cü darbe girişimi, ilk anlarından itibaren medyada detaylı biçimde karşılık bulmuştur. Kamuoyunun çok büyük bir kısmı bu kanlı saldırıların FETÖ'ye mensup askerler tarafından gerçekleştirildiği fikrinde bulunmuştur. Kalkışmayı olumlayan kesim, kafası kesildiği iddia edilen askerler üzerinden söylem geliştirmiş ve kendilerini “askerime dokunma” sloganı etrafında konumlandırmıştır. Bu eksende darbe girişiminin Erdoğan tarafından sahnelenen tiyatro/senaryo/kurgu olduğu vurgusu en fazla tekrar edilen savlardan biri olmuştur. Buna göre Erdoğan'ın kendisini “başkanlık”a götürecektüm tüm gücü üretecek bir ortamı hazırladığı öne sürülmüştür. FETÖ'cü çevrelerin 17 ve 18 Temmuz gündemi ağırlıklı Erdoğan'ın elini daha fazla güçlendirdiği ve daha fazla otoriterleşme imkanı bulduğu şeklinde belirlemiştir. Tüm bu sav ve ifadeler elbette Pensilvanya'dan dünya medyasına seslenen örgüt lideri Fetullah Gülen'in demeçleriyle birebir örtüşmüştür.

Gülen 16 Temmuz'da darbe girişimini kınamış,¹⁸ ardından bu kalkışmada rol aldığını reddetmiş,¹⁹ sonra da bu darbeyi Erdoğan'ın sahnelediği bir oyun olarak değerlendirmiştir.²⁰ *Financial Times*'in yayımladığı haberin metninde Fetullah Gülen'in “ılımlı İslam vaizi” (*moderate Islamic preacher*) olarak tasvir edilmesi dikkat çekmiştir. Gülen'in sözleri içinden Erdoğan'ı Hitler'le mukayese eden vurgunun alıntılanması da yayıncılık ilkeleri açısından sorunludur. *Financial Times*

18. “Gülen-Linked Body Condemns Attempted Turkey Coup”, *Financial Times*, 16 Temmuz 2016.

19. “Gülen Denies Role in Turkey Coup Attempt”, *Financial Times*, 16 Temmuz 2016.

20. “Gülen Turns Turkey Coup Accusations on Erdogan”, *Financial Times*, 16 Temmuz 2016.

ile FETÖ lideri Gülen'i "Erdoğan düşmanlığı"nda buluşturan bu haber, "vaiz" Gülen'in dramatize edilişiyle son bulur. Haberde tasvir edilen Gülen imgesi şöyledir: Kendi halinde güçsüz görünen, şeker ve kalp hastası, gönüllü sürgün yaşayan ve zamanının büyük kısmını İslami sanat eserleri ve Türk bayraklarıyla süslenmiş odasında geçiren bir vaiz. *Financial Times*, okuyucusuna Gülen'i darbe yapamayacak kadar güçsüz, hasta ve ülkesine aşık, dini hassasiyeti olan biri olarak sunmuştur. Benzer imaj uluslararası medyaya birçok kez röportaj veren Gülen'in video ve fotoğraf görüntüleriyle de desteklenmiştir.

Yabancı basın kuruluşlarının 15 Temmuz darbe girişimini ele alış biçimlerine bakıldığında ortaya darbe girişimini ve hayatını kaybeden insanları ikinci plana iten, objektiflik ve doğru habercilik ilkeleri ile bağdaştırılması mümkün olmayan bir yayın politikası çıkmaktadır. 19 Temmuz'da gözaltına alınan veya tutuklanan FETÖ mensupları üzerinden Türkiye'de insan hakları ve demokrasinin ayaklar altına alındığı imajı yaratılmaya çalışılmış, 20 Temmuz'dan sonra bu imaj aynı minval üzere Türk ordusunun topyekun tasfiye edildiği mitiyle desteklenmiştir. 21 Temmuz'da ilan edilen OHAL'le birlikte Erdoğan'ın "cadı avı"na giriştiği söylemi ön plana çıkarılmıştır.

15 Temmuz darbe girişimini ve sonrasında yaşananları OHAL ilanını merkeze alarak negatif bir şekilde yansıtma çabası yabancı basının yanında sosyal medyada da dikkat çeken bir durumdur. Darbe sürecinin öncesi ve sonrasında yurt dışına kaçan FETÖ'cüler ve AK Parti karşıtı tavırları ile bilinen radikal sol ve ulusalcı çevreler sosyal medyada bu yönde paylaşımlar yapmışlardır.

Darbe sonrası süreci OHAL üzerinden itibarsızlaştırma çabalarına rağmen sosyal medyada OHAL'e destek verenlerin oranı çoğunluğu teşkil etmiştir. Sosyal medyada darbe girişiminden sonra en fazla yankı bulan başlıklardan biri hiç şüphesiz OHAL ilanıydı. Adba International'ın 20, 21 ve 22 Temmuz tarihlerini kapsayan "20 Temmuz OHAL İlanı: Dijital Mecralar Analizi" başlıklı araştırmasına göre OHAL ile ilgili 1 milyondan fazla içerik paylaşımı olmuştur. En sık kullanılan etiketler ise #OHALdeMeydanlardayız, #OHALde, #OHAL, #VatanİçinNöbetteyiz, #ohaldeFETÖbitsin, #ProvakasyonaGelme, #TürkiyeMeydanlarda, #OhalGeldiFetöBitti ve #BaşladığıYerdeyiz'dir. En sık kullanılan kelimeler "ohalde", "ohal", "fransa'da", "ilan", "vatani", "devam", "süreyle" ve "demokrasi" olmuştur. Paylaşımların yüzde 64'ü erkek, yüzde 36'sı kadın kullanıcılar tarafından yapılmıştır. Konu üzerinde en fazla ileti Türkiye'den sonra sırasıyla ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda, Irak, Endonezya, Rusya ve İsviçre'den gerçekleşmiştir.

KALKIŞMA SÜRECİNDE FETÖ MEDYASI

Kurumsal medya ayağının etkisiz hale getirilmesi FETÖ'nün odak noktasını uluslararası medya kadar sosyal medyaya da kaydırmıştır. FETÖ mensuplarının sosyal medyada aktif bir şekilde görünmeye başlaması çalışmanın önceki kısımların-

da belirtildiği gibi dershanelerin kapatılmasının gündeme gelmesiyle başlamıştır. Bu süreçte örgüt evlerini idare eden sorumlu “abi” ve “abla”lar, kontrolü altında tuttukları tüm öğrencilerden ve onların yakınlarından “beşinci güç” olan sosyal medyayı etkili ve yoğun bir şekilde kullanmalarını istemiştir. Bu çerçevede özellikle Twitter ve Facebook üzerinden #dershanemedokunma ve #dershanelerkapatılmasın etiketleri altında yoğun paylaşımlar yapılmıştır. Süreç içinde örgütün sosyal medya tetikçileri, yazarları ve diğer operasyonel hesapları “sosyal pencere” adlı trol hesabı takibe almıştır.

Açılan onlarca hespla örgüt mensupları polis operasyonlarında kullandıkları önce “kimliği belirsiz ihbar”, sonra “savcıdan dinleme kararı”, ardından “gözaltı”, en son da “iddianame hazırlığı” formülünü sosyal medyada uygulamışlardır. Bu dahilde örgüt bağluları önce “Haram yemedik” ve “Hırsız var” gibi sembol ifadeler üretip bu kavramları yaygınlaştırarak sosyal medyada sistemli çapraz paylaşım ve retweetlerle “top trend” haline getirmeye çalışmışlardır. Böylece hükümet politikalarına ve hükümete yakın gördükleri tüm isimlere bir tür “itibar suikasti”ne girişmişlerdir. Tehdit, şantaj, yıldırma ve provokasyon amacıyla organize edilen bu “sosyal linç” daha önce altı çizildiği gibi muhafazakar, sosyalist, milliyetçi, ulusalcı, Gezici ve Kemalist birçok farklı cenahı Erdoğan ve hükümet karşıtlığında birleştiren bir platform işlevi de görmüştür. Kapatılan veya kayyuma devredilen medya kuruluşlarının yerini örneğin *Yarına Bakış* ve *Meydan* gazeteleri, *Haberdar*, *Bazhaber*, *Yeni Yön*, *Özgürlük Zamanı*, *Yeni Hayat* ve *Ben Gazeteciyim* internet siteleri ve *Can Erzincan* televizyon kanalıyla doldurmaya çalışan FETÖ medyası 15 Temmuz darbe girişimi günü öncesinde, esnasında ve –kısa süre de olsa– sonrasında kalkışmayla ilgili yayınlar yapmıştır.

Kalkışma Öncesi FETÖ Medyası Paylaşımları

Darbeyle ilgili olduğu kalkışmanın ardından deşifre edilen birçok haber, demeç ve reklam darbe girişimi öncesi süreçte örgütün iç dinamiğinin canlı tutulması ve hükümetin tehdit edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu noktada yüksek özgüven ve derin bir hazırlığa sahip olduğu anlaşılan FETÖ’nün, söz konusu darbe girişiminin faili olduğunu da gösteren birkaç subliminal örnek öne çıkmıştır. *Wall Street Journal*’a göre ilk kez haki renk cübbe giyen Gülen, bu asker rengiyle askeri kalkışmanın sinyalini vermiştir.²¹ Bu kıyafetiyle yaptığı konuşmasında Gülen, “En yakın zamanda kahr-u perişan eyle; kim olursa olsun! Zırvasından zirvesine kadar hepsini yere batır Allahım” diyerek meşhur “beddua”sına eklemi yapmıştır.²² Gülen’in bu bedduası Odatv yazarı Osman Başbüyük’ün 8 Mart

21. Joe Parkinson ve Adam Entous, “Turkey’s Powerful Spy Network Failed to See Coup Coming”, *The Wall Street Journal*, 29 Temmuz 2016.

22. “Fethullah Gülen: ‘Evlerine Ateşler Sal Yerin Dibine Batır’”, Odatv, 21 Mart 2016, <http://odatv.com/evlerine-atesler-sal-yerin-dibine-batir-2103161200.html>, (Erişim tarihi: 20 Ağustos 2016).

2016 günü kaleme aldığı, “Cemaat çok sıkışmış bir durumda, kendisini ve aynı zamanda ABD derin devletinin en önemli maşasını kurtarabilecek tek çare darbe gibi gözüküyor” sözlerini²³ doğrulamıştır.

Örgütün takipçilerini psikolojik olarak darbe girişimine hazırladığı çeşitli araç ve yöntemlerden en dikkat çeken “Sükûtun Çılgılığı” isimli reklam dizisi olmuştur. *Zaman* gazetesinin 5 Ekim 2015’te, yani kalkışmanın yaşandığı 15 Temmuz 2016’dan tam 9 ay 10 gün önce yayımladığı bu reklam, darbe girişimini tarih olarak işaretlemiştir. Reklamda önce sirenlerin çaldığı yıkık bir şehir kuş bakışı görünmekte, daha sonra bir bebek durup gülmektedir. 20 saniyelik reklamda siren ve yıkılmış şehir dışında bazı askeri ögeler de gözlenmiştir. Reklamda kullanılan yıkılmış şehrin panoramik görüntüsü, reklamın finalinde yer alan patlama sesi bu ögelere örnek olarak verilebilir.

Toplam dört ayrı bölüm olarak tasarlanan “Sükûtun Çılgılığı” reklamlarından bir diğerinde de önce fırtınalı ve dalgalı bir deniz görünmekte, ekranın kararır açılmasından hemen sonra o fırtınanın yerini sakin ve güneşli bir deniz manzarası almaktadır. Üçüncü reklamda sığağın etkisiyle çatlamış topraklar daha sonra yağın yağmurla can bulmaktadır. Son reklamda da kara kışın ortasında kardelen çiçeklerinin açtığı görülmektedir. Buna göre *Zaman* gazetesi ve onun temsil ettiği FETÖ ayrı ayrı reklamlar üzerinden yıkık, fırtınalı, çorak ve ayaz olarak tasvir ettiği atmosferin kara kışın ortasında kardelen çiçeğinin açması gibi sonlanacağını mesajını vermiştir.

Zaman gazetesinin “Zaman Kardeşlik Zamanı” temalı reklam ve afişlerinde de benzer darbe imaları olduğu fark edilmiştir (Resim 3). Afişte *Zaman* gazetesinin sivil vatandaşın tuttuğu sayfasında “Ne gerek var kavgaya?” manşeti asker postası fotoğrafı eşliğinde kullanılmıştır. Öte tarafta oldukça masum yüz ifadesine sahip rütbesiz bir asker, “Bir ihtimal daha var” derken seçimin ve demokrasinin dışında bir ihtimal olarak “darbe”yi işaret etmiştir.

Paralel medyanın ilk yayını olarak tasvir edilebilecek *Sızıntı* dergisine geçen yıl kayyum atanmasına rağmen örgüt mensuplarının kurumdaki görevlerini sürdürdüğü anlaşılmıştır.²⁴ Böyle olduğu için dergi “gizli propaganda”yı sürdürebilmiştir. Bu eksende 2016’daki Mayıs ve Haziran kapakları da FETÖ’nün mesajlarını içermektedir. Mayıs sayısının kapağında yer alan bir kapı yüzü ve kimliği belirsiz ama kıyafetinden asker olduğu fikri uyanan bir kişi tarafından açılmakta ve dışarıda bahar atmosferi belirlemektedir. Kapağın üzerinde ise Necip Fazıl Kısakürek’in “Aç kapıyı, haber ver / Ötenin ötesinden! / Dudaklarında şarkılar

23. Osman Başibüyük, “Cemaat’in Tek Kurtuluşu: Darbe”, Odatv, 8 Mart 2016, <http://odatv.com/cemaatin-tek-kurtulusu-darbe-0803161200.html>, (Erişim tarihi: 21 Ağustos 2016).

24. “Cemaat’in Efsane Yayınının Çok Konuşulacak Kapağı”, Odatv, 21 Temmuz 2016, <http://odatv.com/cemaatin-efsane-yayininin-cok-konusulacak-kapagi-2107161200.html>, (Erişim tarihi: 21 Ağustos 2016).

/ Kurtuluş bestesinden” dizeleri görülmüştür. Benzer şekilde Haziran sayısının kapağında da dişliler ve o dişlilerle oynayan eller dikkati çekmektedir. Yine Kı-sakürek’ten alıntı yapılan kapakta “Kırılır da bir gün tüm dişliler / Döner şanlı şanlı çarkımız bizim / Gökten bir el yaşlı gözleri siler / Şenlenir evimiz barkımız bizim” dizeleri paylaşılmıştır.

Geriye doğru yapılan taramalar FETÖ medyasının birçok unsurunun darbe öncesi süreçte yaklaşmakta olan bir kırılma noktasını işaret eden yayınlar yaptığını ortaya koymaktadır. Bu mesajları doğrudan darbeyi işaret eden yayınlar olarak okumak mümkün olduğu gibi darbeye göndermede bulunmadan örgütün gelecek güzel günleri işaret ederek kitlesini bir arada tutma çabası olarak okumak da mümkündür. Söz konusu mesajı içeren medya faaliyetlerinden bir tanesi de FETÖ’nün televizyon kanalı Can Erzincan TV’nin darbe girişiminden yalnızca bir gün önce “yine yeşillendi fındık dalları” adlı türküyü klipeleştirerek peşpeşe defalarca yayımlamasıdır. Klibin ilk karelerinde kuru bir dal görünmekte, sonra dal yeşillenmektedir. Söylenen “tekrar yeşillendi, bugün yeşillendi fındık dalları” sözlerine uygun olarak klipte her yerin çiçeklenip yeşile boyandığı görülmektedir. “Anlayana sivrisinek saz, anlamayana...” yazısıyla biten klip, anlamayanlar için koyduğu üç noktayla birlikte şiddet tehdidinde bulunmuştur.

Takipçilerini motive etmek için “güzel günler” müjdeleyen FETÖ medyası darbe girişimi öncesindeki süreçte hükümeti açıkça darbe ile tehdit etmekten geri durmamıştır. FETÖ medyasının en aktif karakterlerinden olan ve o günlerde *Zaman* gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yapan Ekrem Dumanlı, Akın İpek’in

sahibi olduğu Kanaltürk’te Tarık Toros’un sunduğu “Merkez Siyaset” programının canlı yayınında hükümet ve Erdoğan için “Gider abi gider. Gitmek zorunda. Ya adam gibi gider veya gitmek zorunda kalır” sözlerini sarfetmiştir. Örgüt kanallarında sık sık yayına çıkan Ahmet Altan da Kasım 2015 genel seçimleri öncesinde “darbe” kelimesini telaffuz etmiştir. FETÖ’yü desteklediği gerekçesiyle Koza İpek Grubu’na yapılan operasyonu Bugün TV’de değerlendiren Ahmet Altan, 1 Kasım seçimleri üzerinden darbeye gönderme yapmıştır: “Eğer 1 Kasım seçimlerini kazanırlarsa lanet ederler kazandıkları güne. Onun arkası savaş, iç savaş, darbedir.”

Dahası 14 Temmuz'da, yani kalkışmadan yalnızca bir gün önce, yine Ahmet Altan Can Erzincan TV'de yayımlanan "Özgür Düşünce" programında "Türkiye'de gerçekleşmiş askeri darbelerin önünü açan gelişmeler her ne ise, Erdoğan bugün aynı kararları vererek o yolları teker teker açıyor" demiştir.

Darbe girişiminden bir ay önce, 14 Haziran 2016'da internet üzerinden yayın yapan ve Şemsettin Efe'nin sunduğu "Özgürlük Zamanı" isimli programda FETÖ'nün öne çıkan medya yüzlerinden olan akademisyen Osman Özsoy, gerçekleşecek kalkışmaya dair oldukça net detaylar vermiştir. Konuşmasının başında, "Her şeyi televizyon ekranından söylemek durumunda değiliz, herkesin her şeyi bilmesi gerekmiyor" diyen Özsoy, daha sonra "Çok güzel günler geliyor. Hizmet hareketindeki arkadaşları çok yoğun günler bekliyor" demiş ve şunları eklemiştir: "Yüzde 50 desteği falan işlemeyin. Ben siyaset bilimi profesörüyüm. Altyazı geçen televizyon kanallarından yarın sokağa çıkma yasağı var diye bakın sokağa çıkıyorlar mı? Bütün darbeler Cuma günü oluyor, hocaların evleri cami avlusundadır. Namaza bile geçmezler korkularından. Türkiye'de insanların demokrasi için sahaya çıkmak gibi bir hassasiyeti yok. Bunlar kuru kalabalıklar. Yine 3 tane yürekli komünist Taksim Meydanı'nı zorlayacaktır". "Ben profesör olacağıma, bir albay olsaymışım mesela, bu süreçte fazla katkı olurdu" sözlerine anlam veremeyen ve "Nasıl katkınız olurdu?" diye soran Şemsettin Efe'ye, Özsoy "Söyledim bitti. Geri dönmeyeceksin cümlelere" demiştir.

Örgütün Twitter trollerinden Emre (Emrullah) Uslu sosyal medya üzerinden kendisine Türkiye'ye ne zaman döneceğini soran kişiye, "2016 Temmuz" cevabını vermiştir. Uslu bu cevabı verdiğinde tarihler henüz 14 Eylül 2015'i göstermekteydi. 4 Mart'ta "Ey havuz ve saray tetikçileri ne kadar çırpınırsanız çırpının bahar gelecek. Cemre düştü artık..." diyen ve 14 Mart 2016'da geleceği tarihi biraz daha kesin sözlerle ifade eden Uslu Twitter hesabından, "Bilet paramı ödemek isteyenler, twitçiler lütfen 22 Temmuz 12 Ağustos arasında DC-İstanbul için bir bilet alın? Emailimi biliyorsunuz" yazmıştır.

Mart ayı dikkat çekici bir şekilde FETÖ yazarlarından Abdullah Aymaz'ın 12 Eylül 1980 darbesinden önce *Sızıntı*'da Fetullah Gülen tarafından yazılan "Nevbahar mesajı"nı yeniden gündeme getirdiği ay olmuştur. "Kapısında duramadığımız kalelerin içinde nutukhanlarımızın sadasını işitiyoruz. Andeliblerimiz sanki maristanda şakıyor. Ayak basamadığımız dikenlikte güllerimiz gülümsemeye başladı" sözlerinin yazılı olduğu metni alıntılaman Aymaz "Şimdi de 36 sene sonra, diyorum ki: Yusuf'lara müjdelers olsun!" ifadelerini kullanmıştır. 15 Temmuz kalkışmasının FETÖ tarafından yürütüldüğünü açıkça ispatlayan bu söylemler darbe gecesine dek sürmüştür. 13 Temmuz 2016 tarihli tweetinde "Gör bak neler olacak" diyen Mustafa Ünal'ın ardından Tuncay Opçin de konuyu biraz daha detaylandırmış ve "Yatakta basıp, şafakta asacaklar" tweetini atmıştır.

Kalkışma Esnasında FETÖ Medyası

Darbe girişimine giden yolun son aşamalarında Erdoğan'ı, Osman Özsoy'un tanımladığı gibi Hitler'e benzetme ya da FETÖ'cü Bazhaber internet haber sitesine yansıdığı şekliyle "Ortadoğu padişahı" gibi gösterme eğilimleri iyiden iyiyeye yoğunlaşmıştır. Kalkışmanın olduğu günün sabahında Erdoğan'ı Deccal'le, Gül'en'i Mehdi'yle ilişkilendiren FETÖ medyası bir yandan AK Parti'nin –MİT tırları operasyonunda tekrar edildiği gibi– DEAŞ'a şefkatli davrandığını iddia ederken bir yandan da Rusya üzerinden Türkiye'nin uluslararası arenada krizleri yönetemediğini savunmuştur.

Darbe girişiminin ilk saatlerinde Can Erzincan TV'de AK Parti'yi olumsuzlayan eski haberlerin derlendiği video klipler yayımlanırken Bazhaber sitesinde Erdoğan'ın "günlerdir ortada olmamasının nedenleri" sorgulanmıştır. Erdoğan'ın bu sessizliğinden bir Ankara kulis fısıltısı türeten FETÖ medyası, "Ankara Kulislerinden Fısıltılar" başlıklı haberinde AK Parti içinde bir bölünmenin muhtemel olduğundan bahsetmiştir. *Yarına Bakış* gazetesi yazarı Mümtazer Türköne de darbe günü yazdığı "Erdoğan'dan Sonra Kimin Dönemi Başlayacak" başlıklı yazısında Erdoğan'ın tutarsızlıklarından ve Erdoğanzedelerden bahsettikten sonra, "Zilin çalması ve dönemin kapanması an meselesi... Abdullah Gül'den başlayıp Ahmet Davutoğlu'na, Ali Babacan'a, Bülent Arınç'a, Hüseyin Çelike ve sayıları her gün artan AK Parti'nin ana taşıyıcı kadrolarına uzanan bu ağırlık merkezi Erdoğan'ın da asıl korkulu rüyasını yansıtıyor... Ekip dikkatle Erdoğan'ın tökezleyeceği anı bekliyor" iddiasında bulunmuştur.²⁵

Darbe girişimi günü, "Günlerdir Erdoğan'ın Sesi Soluğu Çıkmıyor Erdoğan Nerede" başlıklı haberi sosyal medyada dolaşıma sokan FETÖ mensupları, bu yolla Erdoğan'ın ülkeden kaçtığı yönünde bir propaganda başlatmışlardır. *Sözcü* gazetesinden alınan haberde,²⁶ Erdoğan'ın 6 gündür kayıp olduğu, sonra bir şekilde Marmaris'te ortaya çıktığı, Serkan Yazıcı'nın villasında kaldığı, balkona bile çıkmadığı, villa etrafındaki tesislerin kapatıldığı, vatandaşların ve turistlerin denetim altında tutulduğu yazılmıştır. Erdoğan'ın Almanya'dan sığınma talep ettiği ve kaçmayı amaçladığı fikri örgüt kalemleri tarafından darbe girişimi gecesi Erdoğan ulusal televizyon kanallarına FaceTime ile açıklama yapana kadar sürekli sıcak tutulmuştur.

TBMM'nin bombalanması, Turkuvaz Medya'ya baskın girişimi, Doğan Medya Center'ın basılması, Türksat'ın kontrol altına alınmaya çalışılması, F-16'ların alçak uçuş yapması, Atatürk Havalimanı'nın bombalanması ve havalimanına askerin girmesi haberleri üzerine FETÖ'nün medya kolu bir yan-

25. "Mümtazer Türköne: AK Parti İçinde Bir Grup Erdoğan'ın Tökezleyeceği Anı Bekliyor", T24, 15 Temmuz 2016, <http://t24.com.tr/haber/mumtazer-turkone-ak-parti-icinde-bir-grup-erdoganin-tokezleyecegi-ani-bekliyor;350062>, (Erişim tarihi: 23 Ağustos 2016).

26. Gökmen Ulu, "Sözcü Erdoğan'ı Buldu", *Sözcü*, 15 Temmuz 2016.

dan “Darbe kötüdür” tweetleri atmış, bir yandan da “darbecilerin kontrolü ele aldığı” fikrini yaymaya çalışmıştır. Darbe girişimiyle ilgili gerçek haber ve doğru bilginin geldiği dakikalara kadar FETÖ'nün sosyal medya yapılanması manipülatif verilerle vatandaşlarda kafa karışıklığı ve umutsuzluk yaratma çabasında olmuştur.

Kalkışmanın ilk aşamasında Emre Uslu da darbecilerin kontrolü ele geçirmeye başladığını söylemiş ve darbeyi püskürtmek için sokağa çıkan vatandaşlara evlerinde kalmaları gerektiğini telkin etmiştir. “Sokağa çıkma iç savaş çıkmasın” diyen Uslu, sürecin ilk iki gününde ikilemler ve tutarsızlıklarla dolu “takiye”sinde hem “Darbeciliğe adı karışmış bir yapılanma ile yan yana durmam” demiş, hem de “Erdoğan canlı yayında görüntülü çıkacak diyorlardı. Telefonda konuşuyor sanırım. Kaçış yolundan konuştuğu bilgisi geliyor. Sokağa çıkma” sözleriyle darbe karşıtlarına korku ve endişe aşılamayı sürdürmüştür. Uslu gibi Fuat Baran da, “Sokağa çıkma oyuna gelme” diyerek kalkışmayı engelleyecek olan halk direnişini kırmaya çalışmıştır. Hakan Şükür ise “Meseleleri sulh içinde çözelim” sözlerini paylaşarak hem halkı tepkisizliğe yönlendirmeye çalışmış hem de “sulh” kelimesini kullanarak kendilerini “Yurtta Sulh Konseyi” olarak tanıtan darbecilere gönderme yapmıştır.

Darbe girişimiyle ilgili bilgiler netleştikçe örgütün medya ayağı, bu eylemin FETÖ mensubu askerler tarafından gerçekleştirildiğini kabul ya da reddetmek yerine, “İstanbul'da Asker 1. Köprüyü Kapattı” şeklinde faili karartan haberlere yer vermiştir.²⁷ Darbe girişimi gecesi FETÖ'nün medya unsurlarının bir diğer çarpıtma çabası da Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın rehin alındığının AK Parti'liler tarafından uydurulmuş bir yalan olduğu yönünde yapılan paylaşımlardır.

Darbe girişimi esnasında FETÖ'cülerin öne çıkardığı temalardan birisi de iç savaş olmuştur. Buna göre Erdoğan'ın çağrısı ile sokağa çıkan insanlar bir iç savaş tehlikesine kapı aralamaktadırlar ve Erdoğan kendi iktidarını kurtarmak için iç savaşı göze almıştır. FETÖ'nün sosyal medya trolleri sokağa çıkanların tutuklandığını, hatta Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek gibi önemli isimlerin gözaltına alınmak üzere olduğunu yazmıştır. Erdoğan'ın halkı yalnız bıraktığı ve sadece kendi ailesini kurtarmayı amaçladığı algısını yaymaya çalışan FETÖ trolleri kamuyu gerçeği yansıtmayan sözler, hayaller ve beklentilerle manipüle etmeyi hedeflemiştir.

Uslu'nun tweetinde vurguladığı “ABD” istisnai ve tesadüfi bir söylem olmamıştır (Resim 4). Direnç kırmaya çalışan FETÖ'cüler, darbe girişiminin ABD tarafından desteklendiği izlenimini yaratmaya çalışmıştır. Daha sonraki açıklamalarında bu kalkışma için gerçekte “Halk kazandı, Erdoğan'a inanıyorum” diyen²⁸

27. “İstanbul'da Asker 1. Köprüyü Kapattı”, Bazhaber, <http://www.bazhaber.com/istanbulda-asker-1-kopruyu-kapatti/>, (Erişim tarihi: 15 Temmuz 2016).

28. “Trump Darbe Girişimini Yorumladı: Halk Kazandı, Erdoğan'a İnanıyorum”, Diken, 23 Temmuz 2016, <http://www.diken.com.tr/trump-darbe-girisimini-yorumladi-halk-kazandi-erdogana-inaniorum/>, (Erişim tarihi: 23 Ağustos 2016).

Donald Trump'ın bir ara darbeye destek verdiğini söylediği yönündeki sahte ifadeleri bile alıntılanmıştır. Uslu, Trump'a ait olmadığı daha sonra anlaşılan “Asker ülkesini geri alıyor. Başkan olursam ben de aynısını yapacağım” şeklindeki yalan ifadeyi “Trump da darbeye destek verdi”

yorumuyla paylaşmıştır. Bu süreçte asılsız haberler öylesine çoğalmıştır ki, Türk Dışişlerinin ABD'den yardım istediği, buna karşılık ABD'nin destek vermekten kındığı iddiası dahi öne sürülmüştür.

Sosyal medyada çoğu söylentiden öte gidemeyen haberlerin zirve yaptığı bir anda Erdoğan “görünmüş”, “konuşmuş” ve “kaçmadığı” anlaşılmıştır. Vatandaşlar da Erdoğan'ın daveti üzerine meydanlara inmiş, kritik merkezleri cuntacılar kapatmış ve darbe girişimi engellenmiştir. Buna rağmen FETÖ unsurları tarafından darbe karşıtı direniş hakkında “ne darbe ne diktatörlük” sloganları altında kara propaganda sürdürülmüştür. Sosyal medyada esasen Suriye iç savaşından alınmış görüntüler –örneğin kafası kesilmiş ya da linç edilmiş asker görüntüleri– darbe karşıtlarını cani olarak sunmak amacıyla bağlamından çıkartılarak 15 Temmuz kalkışmasına uyarlanmıştır. Benzer şekilde Sisi yönetimindeki darbenin meşru Mursi iktidarını gasp ettiği Mısır darbesinden kareler de Türkiye'deki olaylara entegre edilmiş ve askerinin güçlü bir şekilde duruma hakim olduğu imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kalkışmanın başarısız olmasıyla birlikte tüm bu haberlerin asılsız ve manipülatif olarak kurgulandığı anlaşılmıştır.

Darbe Girişimi Sonrası FETÖ Paylaşımları

FETÖ'yle özdeşleşen “takiye” darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının hemen ardından başlayarak FETÖ'cü medya organları tarafından işleme konan bir strateji olmuştur. Mensuplarının “Cemaat”²⁹ olarak ifade ettiği örgütün darbeye karşı olduğu, darbeye karışanların “Cemaat”ten olamayacağı belirtilmiştir. FETÖ medyasının manşetlerinde bir anda darbe karşıtlığı ve demokra-

29. Buradaki “cemaat” ifadesi örgüt mensuplarının kullandığı ifadeye işaret etmektedir. Yoksa FETÖ dini göndermesi olan bir “cemaat”i değil dünyevileşen ve devleti ele geçirmeye çalışan yasa dışı bir örgütü ifade etmektedir.

si savunuculuğu baş göstermiştir. *Yarına Bakış* gazetesi: “Kanlı darbe girişimi püskürtüldü: Halk Demokrasiye sahip çıktı” manşetini atarken sürmanşette de “Meclis darbeye karşı tek ses” ifadesi yer almıştır. Gece 00.43’te gazetenin Twitter hesabından “Asker köprüyü kapattı” paylaşımı yapıldıktan sonra uzun süre sessiz kalınmış, sonra darbe girişiminin etkisiz hale getirildiğinin anlaşıldığı sabaha doğru saat 04:44’te günün manşetinin “Demokrasiye sahip çıkma günü” olacağı duyurulmuştur. Ayrıca gazetenin websitesinde o güne kadar FETÖ’nün önemli operasyon üslerinden olan Gazeteci ve Yazarlar Vakfı’nın “Her türlü darbenin karşısındayız” ifadesi alıntılanmıştır. Bu açıdan FETÖ’cü medya organları ortak bir manevrayla darbe karşıtlığına soyunmuş ve yandaşlarını da aynı çizgide göstermeye çalışmıştır. FETÖ medyasında bir darbe girişimi olduğu kabul edilse de kalkışmanın faili ortaya konmamış, FETÖ ya da paralel yapı kavramları kullanılmamıştır. Dahası Gülen’in darbe girişimini araştırmak için uluslararası bir komisyon kurulması yönündeki teklifi üç kez vurgulanmış, kamudaki tasfiyelerden dolayı ulusötesi gözlemcilerin kaygılı olduğu söylemi geliştirilmiştir.

Gazeteci ve Yazarlar Vakfı’nın açıklamasını FETÖ medyasının darbe sonrası tavrına ışık tutmak açısından incelemek yerinde olacaktır. “Hizmet Hareketi” olarak yineledikleri FETÖ’yü aklamak için yapılan açıklamada Gazeteci ve Yazarlar Vakfı yaşanan olayı zaten “belli bir süreden beri askıya alınmış demokrasimiz”e dönük yeni bir yara olarak belirtmiştir.³⁰ Vakfa göre bu yaşananlar darbe olamayacak denli “tuhaf ve ilginç”tir. Dahası bu, “Hizmet Hareketi”ne karşı üç yıldır sürdürülen baskının bir uzantısıdır. Böylece bir yandan darbe girişimini kınayan vakıf, bir yandan da Erdoğan ve hükümeti, darbeyi bahane etmek suretiyle “Hizmet Hareketi”ni yok etmekle suçlamıştır.

Özgür Düşünce gazetesi de, “Darbeyi lanetliyoruz” manşetini atarak³¹ hem bir önceki güne göre tavır değiştirdiğini göstermeye çalışmış hem de kalkışmanın ordunun emir komuta zinciri içinde gerçekleştirildiği izlenimini yaymayı amaçlamıştır. FETÖ ismini dillendirmeyen gazete, 15 Temmuz kalkışmasını 12 Eylül 1980 darbesiyle ilişkilendirmiş ve onun bir türevi olduğunu öne sürmüştür. Gazetenin ilk sayfasında dikkat çeken diğer ifadeler de FETÖ’yü korumaya dönük olmuştur. Gazete Gülen’in darbeyi Atatürkçü bir grubun gerçekleştirdiğine dair söylemini öne çıkardıktan sonra sürecin aktif kalemlerinden Nazlı Ilıcak’ın da “Bu tip iftiraları reddediyorum”, “Yargıya tasfiye” ve “Cadı avı için fırsat mı” başlıklarını kullanmıştır. Ayrıca Mehmet Altan’ın “Her türlü darbeye lanet olsun”

30. “Fethullah Gülen Cemaati: Darbenin Karşısındayız, Girişimi ‘Tuhaf ve İlginç’ Buluyoruz”, T24, 16 Temmuz 2016, <http://t24.com.tr/haber/fethullah-gulen-cemaati-darbenin-karsisindayiz-girisimi-tuhaf-ve-ilginc-buluyoruz,350212>, (Erişim tarihi: 20 Temmuz 2016).

31. “Darbeyi Lanetliyoruz”, *Özgür Düşünce*, <http://m.ozgurduşunce1.com/haber/darbeyi-lanetliyoruz-26110/>, (Erişim tarihi: 20 Temmuz 2016).

ve Tarık Toros'un "Kardeşi kardeşe kırdırmayın" başlıklı ifadelerini de vurgulayan *Özgür Düşünce* gazetesi, darbe girişimiyle ilgili ilk paylaşımını gece 00:21'de yapmış ve "Jandarma, Boğaziçi Köprüsü ve FSM'yi trafiğe kapattı" demiştir. Daha sonra sabaha kadar konuyla ilgili haber yapmayan gazete "darbeciler" in gözaltına alınma bilgilerini ve Gülen'in demeçlerini iç içe vermiştir.

Meydan gazetesi de 17 Temmuz tarihli yayınında küçük puntolarla "Demokrasiden dönüş yok" ve "Darbeye hayır" dediği ilk sayfasında "Darbe Terörü" gibi oldukça muğlak ve her şekilde anlaşılmaya açık bir manşet atmıştır (Resim 5). Şöyle ki bu ifadeye darbenin bir terör olabileceği gibi, darbe karşılarının bu bahaneyle terör estirdiği fikri de oluşabilir. Her ne kadar manşetin altında yine çok küçük puntuyla "15 Temmuz darbesini gerçekleştirmeye çalışan askerler terör suçtu" dense de sayfanın tamamını kaplayan fotoğraflarda halk, tankları ele geçirirken ve kemerleriyle askerlere vururken gösterilmiştir. Ortasında "Bir garip darbe girişimi" yazılı sayfanın sol alt köşesinde ise yine Gülen'in "Darbeyi lanetliyorum" sözü tekrar

edilmiştir. Fotoğrafında Gülen sakin ve güleç bir yüz ifadesiyle dikkat çekmiştir. FETÖ isminin hiçbir şekilde kullanılmadığı kapağın sağ alt kısmında kalkışmanın bir tür "senaryo" olduğunu ima eden sorular gündeme getirilmiştir.

Darbe sonrası kapatılan ve Twitter hesabından 21 Temmuz'a dek manipülatif veriler paylaşan *Meydan*, darbe girişimiyle ilgili ilk paylaşımını gece 00:16'da "İstanbul'da köprüler trafiğe kapatıldı" şeklinde yapmıştır. Haberlerin birinde trafik kazasında şehit olmuş bir askerinin sansürlenmiş fotoğrafına "Asker başı kesilerek öldürüldü" sözleri eklenmiştir. Bu haberler Sol Haber Portalı, Gezic Haber Twitter adresi ve #askerimedokunma etiketi gibi sanal buluşma platformlarında da yeniden üretilmiştir. *Meydan* gazetesi başka bir Twitter paylaşımında "Darbeci askerlere öldüresiye dayak" başlığını atmıştır.

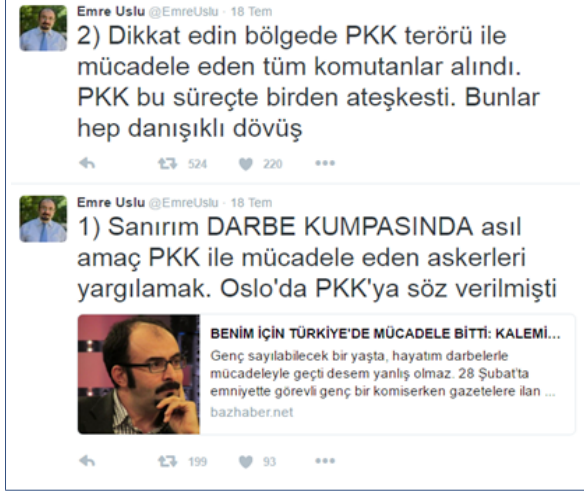
FETÖ'nün de kendisini nispet ettiği Risale-i Nur geleneğine bağlı gruplardan birisi olan Yeni Asya Cemaati'nin yayın organı olan *Yeni Asya* gazetesi de

kalkışma gününe kadar FETÖ'ye yakın bir tutum sergilemiştir. Gazete “Hizmet Hareketi” olarak tanımladığı FETÖ'nün haksız yere itibarsızlaştırıldığını savunmuş, “soru işaretleriyle dolu” olduğunu savunduğu darbe girişimini –herkes gibi kınamakla birlikte– FETÖ'yle irtibatlandırmayı mahkeme kararlarının netlik kazanmadığı ilk aşamada doğru bulmadıklarını beyan etmiştir.³² Öte yandan yine böyle bir mahkeme kararı ve kesin delil olmamasına rağmen gazete 17 Temmuz tarihli kapağına “Darbeciler Kemalist” başlığını atabilmiştir. Özetle FETÖ'yle “paralel” hareket eden medya organlarında darbeyi kınayan ifadeler Gülen'i aklamının bir aracı olarak kullanılmıştır.

Atatürkçü ve sol yayın organları ve sosyal medya profillerinin darbe girişimiyle ilgili yaptıkları haber ve paylaşımlar da FETÖ'cüler tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu çerçevede en fazla öne çıkan karakterlerden Can Dündar kalkışma sonrasında, “Darbeler kime yaradı? 12 Eylül Özal'ı, 28 Şubat AKP'yi iktidara taşıdı. 27 Nisan Gül'ü Cumhurbaşkanı yaptı. 15 Temmuz Erdoğan'ı başkanlığa taşıyor” tweetini atmış ve bu fikir FETÖ mensuplarınca

beğenilmiş ve sosyal medyada dolaşıma sokulmuştur. 5 HSYK üyesinin üyeliğinin düşürülmesi ve basın-yayın organlarına karşı alınan önlemler örgüt mensupları tarafından basın ve yargıya darbe olarak işlenmiştir. Silahlı darbe girişiminde başarılı olamayan FETÖ'cü cenah bu yolla darbenin bizzat Erdoğan tarafından organize edilen bir senaryo olduğunu iddia etmeye başlamıştır. Örneğin Emre Uslu bir tweetinde, darbecilerin tüm meşru muhalefeti öldürdüğünü ve Erdoğan'ın önünü açtığını belirtmiştir. Bir adım daha ileri giden Uslu darbe karşıtlarına atfedilen kahramanlık tanımlarına gölge düşürmek için kalkışmayı halkın değil, polislerin engellediğini yazmıştır. Ona göre 15 Temmuz gecesi yaşananlar Türk toplumunun demokrasi direnişi değil, tiyatro içinde asker ve polisler dağıtılmış rollerdir. Bu anlayış hiç şüphesiz ki Gülen'in o günlerde sıklıkla verdiği demeçlerden etkilenmiş, hatta bizatihi onun içini doldurmayı hedeflemiştir.

RESİM 6: EMRE USLU'NUN SOSYAL MEDYADAKİ MANİPÜLATİF PAYLAŞIMLARI

32. “FETÖ’ Meselesi”, *Yeni Asya*, 18 Ağustos 2016.

Gözaltına alınan veya tutuklanan cuntacıların ise PKK'ya karşı en iyi şekilde mücadele eden askerler olduğu, dolayısıyla bu ihraçların PKK'ya yarayacağı fikri öne sürülmüştür. Bununla birlikte FETÖ mensupları darbeyi kendilerinin değil, Erdoğan'ın Rusya'ya yanaşması üzerine TSK içindeki NATO'cu subayların yapmış olabileceği fikrini yaymaya çalışmışlardır. Onlara göre bu kalkışma şimdilik etkisiz hale getirilse de NATO ile Avrasyacılar arasında kalan Türkiye'yi daha karanlık günler beklemektedir. Bu “gelecek önermeleri” bağlamında sürekli olarak darbenin ikinci ayağı için yeni tarihler verilerek toplumsal kaos ve kargaşa ortamının genişletilmesi amaçlanmıştır. Fakat bu tedirginlik Erdoğan'ın halkın meydanlarda kalması konusundaki ısrarıyla birleşince toplumda bir dikkat ve teyakkuz halini doğurmuştur.

Darbe girişiminin ertesinde Türkiye'deki unsurları kontrol altına alındıkça uluslararası kamu ve erklere oynayan FETÖ Türkiye'nin DEAŞ'a en fazla destek veren ülke olduğu söylemini sıklıkla yinelemeye başlamıştır. FETÖ elebaşı Gülen'in verdiği “DEAŞ'a dünyada en büyük desteği AKP Hükümeti verdi” demecinden beslenen bu algı yönetimi gerçekte tümüyle Erdoğan odaklı olmuştur. Kendisine “Erdoğan hükümeti” ile DEAŞ ilişkisi sorulan Fetullah Gülen Türkiye'de FETÖ medyasında sıklıkla gündeme gelen “Tahşiye” ile DEAŞ arasında bağ olduğunu söyledikten sonra, MİT turlarına gönderme yapmıştır. Gülen'e göre Erdoğan DEAŞ üzerinden Suriye'yi ve Mısır'ı işgal ederek “Emir'ül Müminin” olmaya çalışmaktadır. Dahası bu ekseninde Fransadaki saldırıları üstlenen DEAŞ militanları Türkiye'de tedavi edilmekte ve buradan gönderilmektedir. FETÖ medyasında da kelimesi kelimesine tekrarlanan bu iddialar kalkışma sonrasında en fazla gündeme getirilen başlıklar olmuştur.

Darbe girişimi sonrasında OHAL'in ilanı ile birlikte terör sorununa göndermeler yapan FETÖ medyası OHAL ile 90'lı yılların karanlık Türkiye'sine geri gidildiğini iddia etmiştir. Terör saldırıları sonrasında Fransa ve Almanya'nın da OHAL ilan ettiğini görmezden gelen bu yorum Erdoğan'ı OHAL üzerinden insan hak ve hürriyetleri bağlamında itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Haberdar haber sitesi OHAL ile Erdoğan'ın otoriterleşmesi arasında bağ kuran söylemler geliştirmiştir. Darbecilerin ve onlara destek veren örgüt mensuplarının cezalandırılmasını öngören her girişim “özgürlük” manifestoları içinde engellenmeye çalışılmıştır. Böylece yapılan kalkışmanın milyonlarca insanın özgürlüğüne kastettiği gerçeği ihmal edilmiştir.

Çoğu kez duygusal ifade ve öyküler de kullanan FETÖ medyasına göre Erdoğan cadı avına çıkmıştır ve bu av yalnızca FETÖ'yü değil, iktidarını kısıtlayan herkesi içine alacaktır. Öyle ki darbe ertesinde başladığı iddia edilen bu cadı avının Türkiye'deki tüm cemaatleri etkileyeceği propagandası yoğun bir şekilde yapılmıştır. FETÖ'nün bu tavrı radikal laiklik politikaların savunucusu olan Soner Yalçın gibi kimlikler için bir fırsat olmuş ve “FETÖ tamam ya diğerleri?” başlıklı yazılarla³³ FETÖ'den yola çıkarak ülkedeki dini cemaatlerin tasfiye edilmesi ihtiyacından bahsedilmiştir.

33. Soner Yalçın, “FETÖ Tamam Ya Diğerleri?”, *Sözcü*, 3 Ağustos 2016.

Hükümet üzerinden dini cemaatleri, cemaatler üzerinden de hükümeti yalnızlaştırmayı amaçlayan FETÖ medyası 22 Temmuz'da Bazhaber sitesi üzerinden "Halk Erdoğan'ı istemiyor" anketini sosyal medyada dolaşıma sokmuştur.³⁴ StreetBees isimli bağımsız bir araştırma platformu tarafından internet ve cep telefonu uygulamasıyla ve yüz yüze görüşme yöntemiyle 15-17 Temmuz tarihleri arasında 2 bin 832 kişiyle görüşülerek gerçekleştirildiği iddia edilen anketin sonuçlarına göre darbeyi Gülen'in yaptığını düşünenler yüzde 47, bu konuda Erdoğan'ı sorumlu görenler yüzde 32'dir. Kalan yüzde 10 civarı kalkışmanın ordudaki bir klik tarafından gerçekleştirildiğini savunmuştur. Manipülatif olduğu açık olan ankette dikkat çeken asıl sonuç ise Erdoğan'ın yönetimde kalmasını isteyenlerin oranının yüzde 42, yeni lider görmek isteyenlerin ise yüzde 58 olduğudur.

OHAL'in ilan edilmesiyle birlikte sosyal medyadan geri çekilmeler, gizlenmeler ve yön değiştirmeler yoğunlaşmıştır. Tasfiyelerin ciddi bir şekilde arttığı bu dönemde FETÖ'nün özellikle öğrenci, memur ve esnaf gibi alt tabanı keskin bir manevrayla "Devletimizin yanındayız" demeye başlamıştır. Bunlar ayrıca darbeyi ve darbecileri kötülemeye, şehitlerin fotoğraflarını paylaşmaya, profillerine Türk bayrakları koymaya ve vatan hainliği hakkında aforizmalar yazmaya yönelmişlerdir. Dahası darbe öncesi ve anında yaptıkları Erdoğan'ın ülkeden kaçtığını, halkın sokağa çıkmaması gerektiğini ve darbenin bir kumpas olduğunu işaret eden paylaşımlarını da silen FETÖ mensup ve taraftarları son aşamada sosyal medya hesaplarını tamamen kapatmıştır.

GÜLEN'İN AÇIKLAMALARI VE ULUSLARARASI BASINA YANSIMALARI

FETÖ lideri Fetullah Gülen kalkışmanın ilk saatlerinden başlayarak uluslararası medya aracılığıyla söz konusu eylem hakkındaki görüşlerini detaylı bir şekilde aktarmıştır. Bu görüşler daha önce belirtildiği gibi FETÖ medyası içerisinde temel çıkış noktaları olarak tayin edilmiştir. Kendisine sorulan sorularda paradoksal biçimde uluslararası medyanın da darbe girişimine bakışı yansımıştır. Bu açıdan Gülen'in söylemleri hem kendisini hem yönettiği örgütü hem de örgütle irtibatlı tüm yapıların bilgisini ihtiva etmiştir. Bu parametreler arasındaki yakın temas Erdoğan'ın tepkisini çekmiş olsa da kalkışmanın ilk saatlerinde TSK'nın kontrolü tamamen ele geçirdiğini ve Erdoğan'ın da Almanya'ya kaçmaya çalıştığını iddia eden uluslararası medya kuruluşları darbe sonrasında da genel anlamda Gülen'in sözcülüğüne devam etmiştir.

Gülen'in tutarsız söylemleri darbe sonrası süreçte sürekli olarak yinelenmiştir. Bir yandan darbeyi kendisini seven ama kendisinin tanımadığı insanların

34. "İşte O Anketin Sonucu Halk Erdoğan'ı İstemiyor", Bazhaber, <http://www.bazhaber.net/iste-o-anketin-sonucu-halk-erdogani-istemiyor/>, (Erişim tarihi: 22 Temmuz 2016).

yapmış olabileceğini ifade eden³⁵ FETÖ lideri, öte yandan uluslararası basını referans göstererek bu kalkışmanın Erdoğan'ın elini güçlendiren bir senaryo olduğunu belirtmiştir:

Bütün medya ağız birliği yapmış, bütün ağız birliği yapmış gibi, hep buna bir senaryo diyorlar. Birileri ellerini güçlendirmek için her halde kanabilecek bazıları arkalarına aldılar, içlerine bazı piyonlar soktular, tahrik etti onları harekete geçirdiler ve sonra da çok önceden planlanmış bir şeydi, birkaç saat sonra da önceden fişledikleri insanları toplamaya vesile yaptılar. Bu her dönemde olan şeylerdir yani... Hitler de aynı şeyi yapmıştı, hatta şu saray bombalanması, numara milimi milimine uyuyor.

Oysa başka bir demecinde Gülen, “Bu bir senaryo demek bir mümin için yalan olur, iftira olur... Ben de öyle bir şeyden Allah'a sığınırım” demiştir.³⁶ Londra merkezli “Centre for Hizmet Studies” sitesinden darbe sonrası yaptığı açıklamada, darbenin arkasında Gülen'in olmadığını ve hükümetin bunu Türkiye'deki ortamı kullanarak tasfiye amaçlı kullandığını iddia etmiştir.³⁷ BBC'de yayımlanan haberde de³⁸ Gülen'in darbe sonrası süreci “cadı avı” olarak tasvir ettiği iletilmiştir. Bu haberde yer verilen kelimeler ve fotoğraflar üzerinden Gülen'in “kendi halinde”, “sade”, “mütevazı”, “masum” ve “zararsız” bir “vaiz” olduğu imajı pekiştirilmiştir.

Gülen'in dikkat çeken diğer bir söylemi, özellikle darbenin etkisiz hale getirilmesinden hemen sonraki tehditleridir:

Bunların hepsinin akıbetine bakarsanız, kanalizasyona yuvarlanıyor gibi bir akıbetle sonuçlanıyor. Hiç tereddüdünüz olmasın... Hayatta kalırlarsa onun altında öyle ezilecek, öyle hicap duyacak ki. Ölür giderlerse, öbür tarafta keşke keşke keşke demeden elleri olmasın ki başka şey söylesinler... Sabır edin zafer gelecektir.

Gülen bu türden açıklamalarla takipçilerine umut aşılama ve meydanlardaki insanların coşkusunu kırmaya çalışmıştır. Dahası Gülen meydanlarda darbeye karşı direnen halkı “bir sürü ahmak” olarak nitelendirmekten ve dünyanın kendilerini alaya aldığı söylemekten geri durmamıştır.³⁹ Gülen için uluslararası kamu ve basın o kadar değerlidir ki hemen her konuşmasında buraya gönderme yapmıştır. Örneğin, kendisinin suçlu olup olmadığını sorgulamak için yine uluslararası bir komisyonun kurulmasını önermiştir.⁴⁰

35. “Gülen Würde Sich Ausliefern Lassen”, *Die Zeit*, 17 Temmuz 2016.

36. “Gülen ‘Senaryo İhtimali’ne Dikkat Çekti: Darbeyle Demokrasi Olmaz”, *Diken*, 16 Temmuz 2016, <http://www.diken.com.tr/gulen-senaryo-ihhtimaline-dikkat-cekti-darbeyle-demokrasi-olmaz/>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

37. “Turkey’s Troubles Systematically Carried Overseas”, Centre for Hizmet Studies, http://www.hizmetstudies.org/139A19_31-turkey-s-troubles-systematically-carried-overseas.html, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

38. “Turkey Crisis: Cleric Gulen Condemns Post-Coup ‘Witch-Hunt’”, BBC, 19 Temmuz 2016.

39. “Fethullah Gülen: Hayatta Kalırlarsa...”, Sol Haber Portalı, 22 Temmuz 2016, <http://haber.sol.org.tr/toplum/fethullah-gulen-hayatta-kalirlarsa-163126>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

40. “Erdogan-Gegner Gülen: Zu Besuch bei Staatsfeind Nummer Eins”, *Der Spiegel*, 18 Temmuz 2016.

Gülen'in "darbe senaryosu"nu bir Hollywood filmine benzetmesi,⁴¹ mensuplarınca sosyal medyada yeniden üretilirken bu arada OHAL ilan edilmiş ve örgüt kurumlarına devlet el koymuştur. Ayrıca örgütün medya ve ekonomi silahları köşeye sıkıştırılmış, kamuda çok büyük bir temizlik süreci başlamış ve idam tartışmaları gündeme gelmiştir. Gülen bu süreçte örgüt mensuplarına mesaj göndermeyi ihmal etmemiştir. Onlardan ucunda idam olsa bile dimdik durmalarını ve kendilerini "itiraflar"la satmamalarını istemiştir.⁴² Aynı zamanda kendisiyle ilgili olası bir "iade" ihtimaline karşı *Financial Times*'a verdiği demeçte⁴³ iadeden çekinmediğini ama içinde yaşadığı ABD'ye sevgi duyduğunu –yaşını ve hastalığını dramatize ve ajite ederek– beyan etmiştir.⁴⁴ Bu Fetullah Gülen'in devamlı kullandığı en bilindik yöntemdir:

Ben hayatımın son günlerini yaşıyorum. İster içeride ölürüm, ister dışarıda ölürüm. Ahireti kazanmadan başka hiçbir mülahazam olmadı. 77 yaşındayım. Dünyada bir tane dikili taşım yok; bir tane dikili taşım yok. Kendi rızamla da giderim. Fakat çok rahatsızlıklarım var... Hergün kırk tane ilaç alıyorum... Burada da 15-16 senedir kalıyorum; rahatsız olmadım yani. Burası da asude bir yerdir, temiz bir yerdir.

Gülen daha sonra "insancıl" olduğunu söylediği ABD'nin yargı ve tıp sistemi-ne de övgülerde bulunmuştur. Neticede Gülen hem Birleşik Devletler'den "politik kan davası" yürütmeyi hedefleyen bu iade talebini reddetmelerini istemiş,⁴⁵ hem de Avusturya merkezli *Die Presse*'de yayımlanan haberde kendisi için gelen iade talebinin başarısızlığa mahkum olduğunu söylemiştir.⁴⁶

41. "Gülen Darbe Girişimini 'Hollywood Filmi'ne Benzetti: Sahnelenen Bir Senaryo", Diken, 31 Temmuz 2016, <http://www.diken.com.tr/gulen-darbe-girisimini-hollywood-filmine-benzetti-sahnelenen-bir-senaryo/>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

42. "Fethullah Gülen: Kimse Paniklemeden", Odatv, 22 Temmuz 2016, <http://odatv.com/fethullah-gulenden-darbe-konusmasi-2207161200.html>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

43. "Gülen Turns Turkey Coup Accusations on Erdogan".

44. Bu demeçler, Alman *Der Spiegel*'de de yayımlanmıştır. Bkz. "Gülen sagt, er würde sich ausliefern lassen", *Der Spiegel*, 17 Temmuz 2016.

45. "Fethullah Gulen Issued Following Statement Turkey's Extradition Request", Hizmet News, <http://hizmetnews.com/18359/fethullah-gulen-issued-following-statement-turkeys-extradition-request/>, (Erişim tarihi: 24 Ağustos 2016).

46. "Gülen: Auslieferungsantrag zum Scheitern Verurteilt", *Die Presse*, 19 Temmuz 2016.

SONUÇ

Bu çalışmada dini motivasyonla yola çıktığını iddia eden ve bu sav etrafında on binlerce insanı gayrimeşru amaçları için mobilize eden bir yapının çok katmanlı medya ilişkileri 15 Temmuz darbe girişimi bağlamında ele alınmıştır. Analizin medya ve iletişim stratejileri açısından ilk ve en önemli çıkarımı 15 Temmuz'un köklü bir arka plana sahip olduğudur. Özellikle 17-25 Aralık darbe girişiminden sonra FETÖ mediasında karşılık bulan her olay 15 Temmuz'a giden yolun algısal altyapısını oluşturmuştur. Başka bir deyişle darbeyi meşrulaştıracak hemen her türlü düşünce en yoğun ve güdümlü haliyle örgütün medya ve iletişim kanalları aracılığıyla organize edilmiş ve örgüt tabanına ulaştırılmıştır. Örgüt lideri Fetullah Gülen'in konuşmalarından sızan iddia, fikir, söylem ve üslubun taban tarafından harfiyen içselleştirilmesi ve birer kopya halinde yeniden üretilmesi de yine FETÖ mediasının en karakteristik misyonu olarak öne çıkmıştır. Kullandığı “Mesihçi” dille kendisini bir kurtarıcı olarak kodlayan Gülen, kendisine tek engel olarak gördüğü Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı hem imandan hem de merhametten yoksun canavarımsı bir katil ve diktatör olarak detaylandırmıştır. Gülen'den yayılan hırsız söylemleri gibi bunlar da FETÖ mediasının çıkış noktasını oluşturmuş ve kitle iletişim kurgusu –organizasyon şeması içinde yukarıdan aşağıya– bu ekseninde yönetilmiştir.

FETÖ mediası darbe girişimi öncesinde Oslo görüşmeleri, Mavi Marmara, dersanelerin kapatılması, MİT turları baskını ve 17-25 Aralık darbe girişimi gibi yüksek gerilimli kırılma noktalarında daha da belirginleşen bu tavan-taban ayrışmasının bir bakıma özünü teşkil etmiştir. Bu gibi olayların FETÖ mediasında ele alınış biçimi ve kullanılan dil söz konusu örgütün kendi halinde sivil ve in-

sancıl bir yapılanma olmadığı fikrini desteklemiştir. Bu kırılmalar örgütün yeri geldiğinde bedduaları olumlayacak denli öfkelenen ve seçilmiş meşru iktidar karşısında terörü destekleyebilecek ve kendisi de terörize olabilecek denli kuralsız bir “proje” olduğunu göstermiştir.

FETÖ medyası global parametreler ile Gülen ve örgüt mensupları arasında bir tür harç işlevi görmüştür. Buna bağlı olarak “çapraz tekelleşme”ye varacak kadar çeşitli medya organlarına bölünmüş, gerek uluslararası gerek ulusal ve gerekse yerel düzeyde profesyonelce kurumsallaşmıştır. Üstelik medya sahasının hem yazılı hem görsel hem de işitsel boyutunu dolduran cazip bir farklılaşmaya da giderek gündelik yaşamın her köşesine nüfuz edebilmiştir. İnternet erişiminin ulaştığı her uzamda yer edinen örgüt 15 Temmuz kalkışması öncesinde olduğu gibi özellikle sosyal medya kanallarıyla kitle ve kamuoyu oluşturmanın tüm yollarını işletmiştir.

15 Temmuz darbe gecesine uzanan sürecin medyatik arka planı yasa dışı dinlemeler, özel hayatı ifşa eden görüntüler, şantaj imaları, kurgulanmış iddianameler ve “diktatör”, “hırsız” ve “Firavun” gibi sloganlaşan ezber ifadelerle hazırlanmıştır. Çalınan sınav soruları ve FETÖ mensuplarının kurumlara haksızca yerleştirilmesi gibi açmazlar hakkında sessiz kalan örgüt medyası kalkışma öncesi süreçte kimi liberal, kimi sosyalist, kimi muhafazakar ve kimi de seküler birbirine zıt denebilecek kimliklerin ortak bir motivasyonda –AK Parti ve Erdoğan düşmanlığında– bulunduğu bir platform olmuştur. Bu uzak karakterler hep bir ağızdan açık bir şekilde bir darbenin hem olası hem de gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu yönüyle genel olarak takiyeci ve oportünist tutum sergileyegelen örgütün 15 Temmuz’a giden süreci ise oldukça açıktan yönettiği söylenebilir. Öyle ki birçok FETÖ mensubu kalem darbenin tarihine varana dek detaylı mesajlar vermekten çekinmemiştir.

15 Temmuz gecesine gelinecek olursa bu tarihi olay her şeyden önce hem kalkışmayı gerçekleştiren FETÖ için hem de buna maruz kalan devlet ve millet dinamikleri açısından geri dönüşü olmayan bir kırılmayı ifade eder. Örgüt için bir tür “kamikaze”ye evrilen bu darbe girişimi, ilk dakikalarından itibaren karşılıklı olarak medyada yankı bulmuş ve medya aracılığıyla yönetilmiştir. TRT’de haber bülteni sunan Tijen Kardeş’a okutulan korsan bildiri, FETÖ’cü askerlerin Whatsapp yazışmaları, televizyon kanallarına yapılan baskın, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın FaceTime üzerinden halkı darbeye karşı durmaya çağırın konuşması ve sokaklara dökülen insanların video paylaşımlarıyla arşivlenen ve simgeleşen 15 Temmuz darbe kalkışması medyanın hem gücünü hem de “her şekilde kullanıma açık” dokusunu bir kez daha tescillemiştir.

Bu olayda medya FETÖ ile millet arasında somutlaşan karşıtlığın mücadele sahasına da dönüşmüştür. Özellikle sosyal medya aracılığıyla kalkışmanın ilk anlarından itibaren bir tarafta FETÖ mensupları bu eylemi iç savaşa dönüşebilecek

gereksiz bir kardeş kavgası olarak ele alırken mutlak çoğunluğu teşkil eden halk ise bunun ordu içinden ama ordudan kopuk FETÖ'cü bir grup tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Bir yandan “askerime dokunma” gibi etiketlerde buluşarak kafası kesik asker görüntüleri paylaşanlar diğer yandan bu görüntülerin asılsız olduğunu ispatlamakla yetinmeyip Periscope gibi sosyal medya aracılığıyla gerçek anlık görüntüleri paylaşanların olduğu kısa ama oldukça yoğun bir süreç tecrübe edilmiştir.

Kalkışmanın başarısız olacağına anlaşılmasıyla birlikte FETÖ mensuplarının belirgin bir tutum değişikliğiyle darbe karşıtı gibi davrandıkları izlenmiştir. Bu bağlamda FETÖ medyasının yıllar içinde geliştirdiği en tipik niteliklerinden birinin de “keskin manevra yapma kabiliyeti” olduğu anlaşılmıştır. Takip eden saatlerde FETÖ'nün medya ve iletişim yürütücüleri “ne darbe ne diktatörlük” başlıklı paylaşımlar yaparak hem kalkışmayı sahiplenmediklerini hem de Erdoğan'ın bir diktatör olduğu algısını yinelemeye çalışmışlardır. Çoğu metinde birer “ama” vurgusuna koşutlanan bu darbe karşıtlığı ayrıca Erdoğan'ı bu darbeyi senaryolaştıran figür olarak tanımlamaktan geri durmamıştır. Onlara göre bu bir “cadı avı”dır. Bu yaklaşım örgütün tekrarlı olarak uzun süre –ve üstelik uluslararası medya zemininde– öne sürdüğü en temel argüman olmuştur. Türkiye içinde erişime kapatılan FETÖ'cü medya organlarının ardından sosyal medyadaki yoğunluğunu artıran örgütün propaganda ikonları Fetullah Gülen'in yabancı basına verdiği her demeci yakından takip etmiş ve İngilizce başta olmak üzere çeşitli dillerde birebir tekrar etmiştir.

Bugün itibarıyla yalnızca yurt dışına kaçmış olan medya ve iletişim temsilcilerinin üzerinden yürüyen FETÖ yanlısı propaganda uluslararası erklerе sığınmakta ve söylemleriyle –özellikle Erdoğan'la yıldızları barışmayan– bir kısım Avrupa ülkesinin desteğini aramaktadır. Gülen'in iadesiyle ilgili süreç de siyasi paradigma dışında bir bakıma kitle iletişim araçları kullanılarak alınacak sonuçlara endekslenmektedir. Bu noktada FETÖ medyasının bir diğer çelişki görünümü stratejik karakteristiği öne çıkmaktadır. Şöyle ki örgütün medya unsurları Erdoğan ve AK Parti'ye karşı yürüttükleri medya mücadelesinin bir sonucu olarak Türkiye kamuoyuna yönelik metafizik dizi ve programlar üzerinden “Allah bizden yana” ve “Eğer siz bizden değilseniz cezalandırılırsınız” anlamlarına gelecek kurgusal öykülendirmeler ve maneviyatçı bir dil kullanırken uluslararası düzeyde ise demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi hukuki kavramları öne sürmektedir. Gülen'i diktatörleşen Erdoğan imgesinin bir antitezi ve kendi halinde bir vaiz olarak tasvir eden dış basının FETÖ medyasının taleplerini karşılayacak desteği sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda dış basının FETÖ'yü –tıpkı PKK'ya ya da Ermeni soykırımını iddialarına arka çıkan lobiler gibi– Erdoğan'a karşı olmanın bir aracı olarak kullandıkları da söylenebilir. Nitekim bu Batı merkezli basınca demokrasiyi askıya alan darbe girişimi hiçbir şekilde kınanmamış, sorunsalla ilgili yaklaşımlarda FETÖ'nün Twitter trolleri referans gösterilmiştir.

Sonuç olarak Kaynak Holding, Feza Gazetecilik, Samanyolu Yayın Grubu ve İpek Medya Grubu gibi çok boyutlu ve finansal açıdan güçlü bir altyapıyla kolektif bir iktidar mücadelesine giren FETÖ bu kanallar aracılığıyla daha önce belirtildiği gibi mutlak itaate kilitlenmiş bir kitlenin yaratılmasına ön ayak olmuştur. FETÖ'cü medya ve iletişim unsurları birey ve grupları motive etmekle kalmamış, ayrıca “basın özgürlüğü”, “demokrasi”, “adalet” ve “hizmet” gibi kavramların da içeriğini boşaltmıştır. Hükümeti yasakçı, Erdoğan’ı despot ve ülkenin durumunu trajik olarak resmeden bu medya çizdiği bu siyah beyaz figürde kendisini mağdur ve kusursuz olan taraf olarak tasvir etmiştir. Bu keskin karşıtlık ilkesi, esasında şayet 15 Temmuz kalkışması sonuç verseydi dillendirilecek olan “diktatörün düşüşü” söyleminin şuuraltı hazırlığını oluşturmuştur. Bu minvalde bu çalışma yalnızca kalkışma esnası ve sonrası FETÖ medyasının duruşunu değil, esasında bu duruşu teşkil eden köklü ve birbiriyle ilintili iletişim kodlarını açıklamayı hedeflemiştir.

Kalkışma öncesi yaklaşık son bir yılda ve özellikle Can Erzincan TV’de yayımlanan haber bültenleri, açık oturum programları, reklam ve klipler bu hazırlığa dair çok yoğun ve tekrarlı imgelerden oluşturulmuştur. Yıllarca kendisini “barış elçisi” olarak pazarlayan örgütün 15 Temmuz yaklaştıkça kullanmaya başladığı savaş dili gerçekte darbe türü şiddet girişiminin olasılığını ima etmiştir. Dahası 17-25 Aralık’ın ardından yapılan operasyonların sonrasında çözülmekte olan bir örgütün belli başlı medya karakterlerinden sadır olan “Merak etmeyin, gelecek güzel olacak” türünden ifadeleri de benzer kırılğan bir olayın yaşanabileceğini çağrıştırmıştır.

Ne var ki tüm bu söylemlerin eş zamanlı olarak ve yeterince ciddi bir hassasiyetle analiz edildiğini öne sürmek güçtür. Darbe öncesi FETÖ’cü medyanın söylemleri üzerine yeterli ve isabetli bir okuma yapılmadığı için darbeye giden süreç öngörülememiş ve krize büyük oranda hazırlıksız yakalanılmıştır. Bu durum geçmiş olaylar kadar medyada cereyan eden sıcak gündemi eş zamanlı olarak ele alacak sistemli ve profesyonel çalışmaların çoğalması gerektiğini işaret etmektedir. FETÖ medyası üzerindeki bu tecrübe ayrıca devlet dinamiklerinin Soğuk Savaş’ın modern versiyonu olarak medya ve iletişim sahasının daha esnek bir kurumsallaşmayla yönetilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu esneklik sosyal medyada yayılan haber ve iddialara çok dilli, anında ve doyurucu yanıt verebilen donanımlı ve kontrollü bir ekibin oluşturulması gibi girişimleri de içine alabilir. Nitekim en fazla özgürlük söylemleriyle bağdaştırılan medya ve iletişim dünyası boşlukların –doğru ya da yanlış ama ışık hızında– doldurulduğu manipülatif ve kolayca güdümlenebilir kaypak bir zaman ve mekânı ifade etmektedir.

FETÖ'NÜN VE 15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN İLETİŞİM STRATEJİSİ

SERTAÇ TİMUR DEMİR, İSMAİL ÇAĞLAR

Bu çalışma 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen darbe girişiminin medya boyutunu ve iletişim stratejilerini sorgulamaktadır. Darbe girişiminin altyapısı ve algı yönetimi en fazla Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) medya organları üzerinden gerçekleştirilmiştir. FETÖ'cü medyanın darbe girişimine giden yolu yalnızca işaret etmekle kalmayıp onun fikri zeminini hazırlaması bu kalkışmanın askeri olduğu kadar medya merkezli olduğunu da göstermektedir. Gerçekten de bu araştırmada ortaya konmaya çalışıldığı gibi örgütün medya ayağı kanlı darbe girişiminin şifreleriyle yüklüdür. İzleyiciler yoğun ve tekrarlı iletişim kodlamalarıyla manipüle edilmiş, hükümeti devirmeyi haklılaştıracak kitle zemini başat olarak medya yoluyla kurgulanmıştır. Tam da bu sebeple 15 Temmuz darbe girişimi bir gün olarak değil derin arka planı olan bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Bu süreç özellikle 2010'dan sonra kalkışılmış, başarısız olmuş ve yarım kalmış tüm dolaylı darbe girişimlerini içermiş, bir bakıma da bunları tamamlamayı hedeflemiştir. 15 Temmuz darbe girişimi sivil siyasete ve milli iradeye kastetmiş uzun soluklu stratejinin belki de son perdesidir. Şayet etkisiz hale getirilmeseydi FETÖ medyası bu silahlı ve kanlı eylemi bir "darbe" olarak değil muhtemelen "diktatörün düşüşü" olarak lanse edecek ve bu sunum uzun süredir Erdoğan düşmanlığına hapsolmuş ulusötesi basın ve kamuoyunca da "vakti gelmiş bir son" olarak okunacaktı. Bu çalışma FETÖ medyasının öncesi ve sonrası ile 15 Temmuz darbe girişiminde takip ettiği medya ve iletişim stratejilerini incelemektedir.